

Kaksoislaskutus Venäjän kaupassa

Outi-Elina Generalov

**Opinnäytetyö
Huhtikuu 2008**

Liiketalous

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Tekijä(t) GENERALOV, Outi-Elina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 41	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi KAKSOISLASKUTUS VENÄJÄN KAUPASSA		
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KANANEN, Jorma		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Työn tavoitteena oli selvittää kaksoislaskutuksen kehitystä sen alkamisesta tähän päivään. Suomen ja Neuvostoliiton ja sittemmin Venäjän kauppa on ollut monella tapaa tärkeää Suomelle. 1940-luvun lopun sotakorvauksista on siirrytty kymmenien kilometrien pituisiin rekkajonoihin. Ulkomaankauppa ei kuitenkaan aina ole rehellistä, vaan joukkoon mahtuu paljon rikollista toimintaa. Yksi suurimmista ongelmista Venäjän kaupassa on kaksoislaskutus. Työssä keskityttiin kaksoislaskutuksen kehitykseen ja sen tuomiin yleisimpiin lieveilmiöihin.</p> <p>Tutkimuksessa käytettiin laadullista tutkimusotetta. Tutkimustavaksi muotoutuivat haastattelut. Haastateltaviksi valittiin henkilöitä, joilla on pitemmältä ajalta kokemusta kaksoislaskutuksesta ja Venäjän kaupasta. Tämän lisäksi tutkimuksessa kerättiin paljon materiaalia sanomalehdistä eri aikakausilta. Sanomalehtien artikkelit kuvastavat hyvin ongelman laajuutta ja sen kehitystä.</p> <p>Tutkimuksesta kävi ilmi, että kaksoislaskutus on saanut uusia muotoja ja monimutkaistunut ajan saatossa. Ongelmaa ei ole saatu ratkaistua kokonaan, vaikka siihen on paneuduttu. Suomen kauttakulkuliikenne on kasvanut räjähdysmäisesti ja se on tuonut mukanaan uusia ongelmia. Usein kaksoislaskutuksessa on mukana rahanpesua. Positiivista on kuitenkin huomata pientä kehitystä harmaan talouden torjumisessa. Venäjän on selvästi kiinnittänyt huomiota taloudelliseen tilaansa ja etsii nyt keinoja rikollisuuden kitkemiseksi.</p> <p>Isossa maassa kehitys tapahtuu hitaasti, ja on vaikeaa todeta, mennäänkö aina oikeaan suuntaan. Rikolliset keksivät usein uusia keinoja lain kiertämiseksi, vaikka yksi keino saataisiinkin eliminotua. Viranomaisten toimet, korruption kitkeminen ja yhteistyö ovat avainasemassa maiden välisessä turvallisessa kaupassa. EU:n ja Venäjän tiivis yhteistyö tuottanee tulosta myös talousrikosten torjunnassa.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Venäjä, tullirikokset, ulkomaankauppa, kaksoislaskutus		
Muut tiedot		

Author(s) GENERALOV, Outi-Elina	Type of Publication Bachelor´s Thesis	
	Pages 41	Language Finnish
Confidential ☐ Until _____		
Title DOUBLE INVOICING IN RUSSIAN TRADE		
Degree Programme Business Administration		
Tutor(s) KANANEN, Jorma		
Assigned by		
Abstract <p>The aim of this study was to describe the development of double invoicing from the beginning up to now. The trade between Finland and the Soviet Union, now with Russia, has been important to Finland in many ways. Finland's war indemnity trains from the 1940s have been replaced by long truck queues on the eastern border. Foreign trade is not always honest, lots of criminal activities may be involved. One of the biggest problems in Russian trade is double invoicing. This study concentrates on the development of double invoicing and its side-effects.</p> <p>The research has a qualitative approach using interviews as a method of collecting data. The interviewees were persons with long experience of Russian trade and double invoicing. In addition, newspapers from different years were used. The newspaper articles describe the problem and how it has changed.</p> <p>The study shows that double invoicing has become more complicated and it has found new forms. The problem has not been solved, although efforts have been made. Transit traffic through Finland has grown very rapidly and it has brought about new problems. Double invoicing is often connected to money laundering. It is positive that the Russian government has paid attention to economic problems and illicit trade.</p> <p>In a big country changes are slow and it is difficult to know if the direction chosen is the best. The criminals invent new ways to evade the law, when one way is eliminated. The work of the authorities, demolishing corruption and increasing co-operation are in the key position in the legal foreign trade. Close co-operation between the EU and Russia will bring good results also in fighting against the grey economy.</p>		
Keywords Russia, customs offence, foreign trade, double invoicing		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	3
1.1	Tutkimusongelma	4
1.2	Tutkimusmenetelmät	5
2	MITÄ KAKSOISLASKUTUS ON	7
2.1	Käytännön toteutus	10
2.2	Kaksoislaskutuksen reaalivaikutus	12
3	GORBATSHOVISTA JELTSINIIN	14
3.1	Kaupankäynti Neuvostoliiton aikaan	14
3.2	Korruptio	15
3.3	Veroparatiisit	17
3.4	Viranomaisten toimet	18
4	PUTININ AIKA	20
4.1	Talousrikollisuus	20
4.2	Suomalaisia yrityksiä viejinä	22
4.3	Tilastojen harhaa	24
4.4	Kauttakululiikenne	28
4.5	Ongelman torjumiskeinot	30
5	MEDVEDEV, UUSI AIKA	33
5.1	Uuden presidentin haasteet	33
5.2	Tulevaisuus	34
5.3	Pohdinta	35
	LÄHTEET	37
	LIITEET	
	Liite 1 Sähköpostitse tehty haastattelu	40
	KUVIOT	
	KUVIO 1. Yksinkertainen kaksoislaskutuksen hoitotapa	8
	KUVIO 2. Kaksoislaskutuksen monimutkaisempi järjestely	9
	KUVIO 3. Suomen vienti Venäjälle ja Venäjän tuonti Suomesta 1996–2005	24
	KUVIO 4. Tilastollisia eroja Venäjän ja sen kanssa kauppaa käyvien maiden kesken	26
	KUVIO 5. Tavarankeskimääräinen arvonmenetys ylittäessä Venäjän tullirajan vuonna 2004, prosenttia	27
	KUVIO 6. Itään suuntautuva maantietransitio	28

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Haastatteluihin osallistuneet henkilöt 6

TAULUKKO 2. Tariffin ja hinnan vaikutus maksettaviin tulliin ja veroihin 29

1 JOHDANTO

Venäjä on kautta historian ollut Suomen suurin kauppakumppani. Jo Ruotsin vallan aikaan Suomesta vietiin Pietariin voita ja turkiksia. Venäjän suurruhtinaskunnan autonomisena osana kauppasuhteet lujittuivat. Uudet kaupalliset suhteet luotiin heti toisen maailmansodan jälkeen ja Suomi olikin erikoisasemassa käydessään kauppaa Neuvostoliiton kanssa. 1990-luvun kaupan romahtamisen jälkeen on luottamus taas palannut. Venäjä on yksi Suomen suurimmista kauppakumppaneista. Suuret tavaravirrat johtavat usein myös laittomuuksien lisääntymiseen. Tässä opinnäytetyössä keskitytään yhteen maiden välisen kaupan epäkohtaan, joka nakertaa taloutta.

Opinnäytetyö käsittelee kaksoislaskutusta. Tutkimuksen aiheeksi se on valittu ajankohtaisuuden ja mielenkiintoisuuden takia. Kaksoislaskutus on ollut taas esillä lehdistössä ja aiheena uutisissa. Aina vuoden vaihduttua ja tilastojen valmistuttua vertaillaan Suomen omia tilastoja muiden maiden tilastoihin, ja alun perin tätä kautta onkin löydetty ongelma Suomen ja Venäjän välisessä kaupassa.

Aiheen ajankohtaisuutta lisää myös Venäjällä pidettävät presidentinvaalit. Työssä tutkitaan edellisten presidenttien onnistumisia yhdellä osa-alueella, eli tullihallinnossa ja sen ongelmakohdassa kaksoislaskutuksen osalta. Kaksoislaskutus on iso ongelma Venäjän tullihallinnolle ja korruptio mahdollistaa osittain käytännön ja ruokkii sitä. Osa suomalaisista yrityksistä on sotkeutunut tähän laittomuuteen, tai paremminkin Venäjällä tunnistettavaan laittomuuteen. Suomen valtio ei ole tunnistanut kaksoislaskutusta rangaistavaksi teoksi ja siksi siitä on vaikeaa saada kiinni laskujen tekijää. Tavarana venäläinen tilaaja voi joutua Venäjällä oikeuden eteen väärin dokumenttien esittämisestä tullille.

Aihetta on aikaisemmin sivuttu Iiris Lahdenveden ja Anna-Kaisa Taipaleen opinnäytetyössä Korruptio ja lahjonta vientiyrityksen silmin, polttopisteessä Venäjä. Työssä on käsitelty kaksoislaskutusta yhtenä korruption osana. Kaksoislaskutus on kuitenkin kehittynyt ja kehittyvä toiminto, ja siksi onkin perusteltua ottaa se aiheeksi opinnäytetyöhön. Työn laatija suorittaa opintoihin liittyvää harjoittelua Jyväskylän tullissa, ja sitä kautta tulliin ja sen toimintaan liittyvä opinnäytetyön aihe on luonnollinen valinta.

Venäjä on taas kerran poliittisen muutoksen edessä ja vahvat johtajat ovat luvanneet laittaa talouden epäkohdat kuriin kovin keinoin. Voidaankin siis esittää kysymys, miksi edes Putinin tiukka johtaminen ei ole saanut yhtä Venäjän tullilaitoksen suurinta ongelmaa kuriin?

1.1 Tutkimusongelma

Tutkimusongelma rajattiin tarjolla olevan materiaalin ja tutkijan mielenkiinnon mukaan. Opinnäytetyössä otettiin huomioon aika-aspekti ja koettiin tärkeäksi vertailla kaksoislaskutuksen kehitystä Venäjän Federaation olemassaoloaikana. Kuitenkaan historiaa ei voi ohittaa ja sitä kautta kaksoislaskutuksen mahdollistavia tapahtumia. Näin ollen työn alussa tutkitaan Neuvostoliiton hajoamisen aiheuttamaa aukkoa kaksoislaskutukselle.

Venäjällä on ollut demokraattisen polkunsu aikana jo kaksi presidenttiä ja kolmannen virkakausi alkaa keväällä 2008. On mielenkiintoista huomata miten kulloisenkin vallan pitäjän politiikka on vaikuttanut ulkomaankaupan merkittävään ongelmaan. Opinnäytetyön pohjana ovat eri ajoilta kerätyt materiaalit, ja merkittävänä lähteenä ovat kunkin aikakauden lehdet ja artikkelit. Olettamuksena on että Putin on saanut edes vähän ongelmaa kuriin, vaikka sen kokonaisvaltainen ratkaisu olisi vielä kaukana. Tutkimusongelman voikin tiivistää seuraavasti: Kaksoislaskutuksen vaiheet Venäjän historiassa.

Opinnäytetyö on hyödyllinen Venäjälle vieville yrityksille. Yritys voi tarkistaa tietojansa, saada käsityksen ongelmasta ja tehdä omat ratkaisunsa, jos venäläinen yritys pyytää kahta laskua. Tarkoituksena ei ole antaa valmista vastausta ja toimintamallia vaan kertoa realistisesti ongelmasta ja osittain sen mahdollisista seuraamuksistakin.

1.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmää valittaessa mietittiin miten aiheesta saisi parhaiten irti tarpeellista ja relevanttia aineistoa. Kvalitatiivinen tutkimus valittiin työhön sen yksityiskohtiin puuttumisen takia. Kuten työn myöhemmissä osuuksissa huomataan, on aihetta seurattu tilastojen avulla jo pidemmän aikaa. Siksi uusien tilastojen ja niiden yhdenmukaisuuden vertaamista ei koettu tarpeelliseksi tässä tutkimuksessa. Aihe ei ole uusi ja siksi siitä voikin löytyä kehitystä sekä tilastoja tutkimalla että asiantuntijoita haastatellamalla. Tavoitteena tutkimuksessa onkin kehityksen vertailu, ja siksi päädyttiin tekemään kvalitatiivinen tutkimus. Osaa haastatelluista on haastateltu anonymisti heidän turvallisuutensa ja työnsä suojaamiseksi.

Kvalitatiivista tutkimusta puolsi myös se, että aiheesta on kuitenkin saatavilla jonkin verran tilastotietoja ja laadullinen tutkimus paljastaisi konkreettisimpia muutoksia kuin pelkästään numeroiden muuttumisen.

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista todellisuuden kuvaaminen, todellisuus on usein moninaista ja pirstaleista. Laadullisessa tutkimuksessa ei kiinnostuta tutkittavan kohteen määrästä vaan mielenkiinto kohdistuu muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin ja tutkimuksen tarkoituksena ei ole vahvistaa jo olevia totuuksia vaan paljastaa ja löytää uusia tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2007, 156–157.) Laadullinen tutkimus ei kuitenkaan voi todeta mitään toistuvaa ja vakaata ilmiötä, vaan se kuvaan valitun aiheen ja tutkimusmateriaalista saadun aineiston tarkasti.

Haastateltavat henkilöt valittiin heidän pitkän Venäjän kaupan kokemuksensa perusteella. Viranomaisilla on usein parempi ja kokonaisvaltaisempi kuva asiasta, kuin itse yrittäjillä. Siksi työssä onkin haastateltu viranomaisia ja yhtä kuljettajaa. Yritysten pois rajaaminen tutkimuksista oli myös loogista aiheen arkuuden takia. Monikaan yritys ei halua tunnustaa sekaantuneensa kaksoislaskutukseen, seuraamuksia ja maineen menetystä pelätään.

Opinnäytetyöhön haastateltiin neljää kaksoislaskutuksen kanssa tekemisissä olevaa henkilöä. Osa henkilöistä ei halunnut haastattelusta saatuja tuloksia esittävän omalla nimellään aiheen arkaluontoisuuden takia.

TAULUKKO 1. Haastatteluihin osallistuneet henkilöt

Haastateltava A	Haastateltava työskenteli Nuijamaan rajalla tullin tehtävissä vuosina 1992–2000.
Haastateltava B	Haastateltava toimii kuljettajana Venäjälle suuntautuvassa liikenteessä..
Haastateltava C	Haastateltava työskentelee Lappeenrannan tullissa.
Sonninen Pekka	Haastateltava on keskusrikospoliisin rikosylikonstaapeli, toimii poliisiyhdyshenkilönä Petroskoissa.

2 MITÄ KAKSOISLASKUTUS ON

Venäjällä lakien kiertämisestä on kehitetty taidetta, suoranaista lakien rikkomista ei kuitenkaan pidetä yleisesti hyväksyttävää (Venäjän liiketoiminnan perusopas 2007, 119.)

Kaksoislaskutus on menettely, jossa Suomen tullille esitetään oikeat kauppalaskut ja Venäjän tullille muunneltu lasku. Tällä tavalla verot ja tullin maksava yritys haluaa minimoida maksujen määrän. Toiminnassa ovat osallisina suomalaiset huolitsijat tai myyjät tekemällä toisen laskun. Kaksoislaskutus ei Suomessa ole laitonta toimintaa ja sen tuomat ongelmat ovat Venäjän viranomaisten selvitettävä. (Nykänen 2001, 123.)

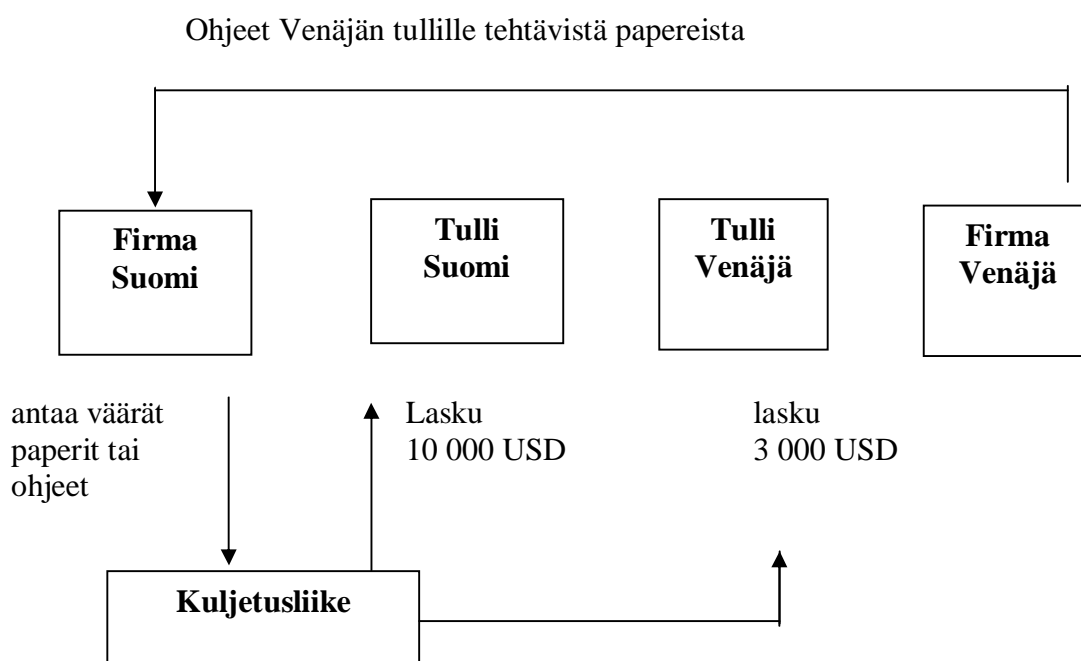
Suomen on vaikeaa puuttua tilanteeseen, koska silloin menetettäisiin merkittävä kilpailukykyyn vaikuttava tekijä. Kaksoislaskutus ei ole vain Suomen ja Venäjän välisessä kaupassa käytetty keino, vaan myös muissa maissa kirjoitetaan tarpeen vaatiessa venäläisten asiakkaiden mielen mukainen lasku. Kaikkien Venäjän kanssa kauppaa käyvien maiden ongelmaan puuttuminen pitäisi olla yhtenäistä ja sopimuksin vahvistettua kilpailukyvyyn suhteellisenä säilyttämiseksi. (Nykänen 2001, 123.) Haastateltava C toteaaakin kaksoislaskutus käytännön olevan ongelma kaikilla rajoilla, joilla vain on veroraja.

Amarr Carage Doorsin kansainvälinen myyntipäällikkö on listannut yhdeksi Meksikon ja Yhdysvaltojen kaupan ongelmaksi kaksoislaskutuksen. Monet rakennusalan yrittäjät ovat tehneet kaksoislaskuja meksikolaisen asiakkaan pyynnöstä. Tällä tavoin meksikolaiset asiakkaat haluavat vähentää maksettavien verojen ja tullien määrää. Kaksoislaskutus on molemmin puolin rajaa kriminalisoitu. Kiinnijääminen voi maksaa Yhdysvaltalaiselle yritykselle paljon ja samalla menee myös maine. Tapauksia tutkivat talousrikoksiin erikoistuneet poliisiyksiköt. (Reed 2007.)

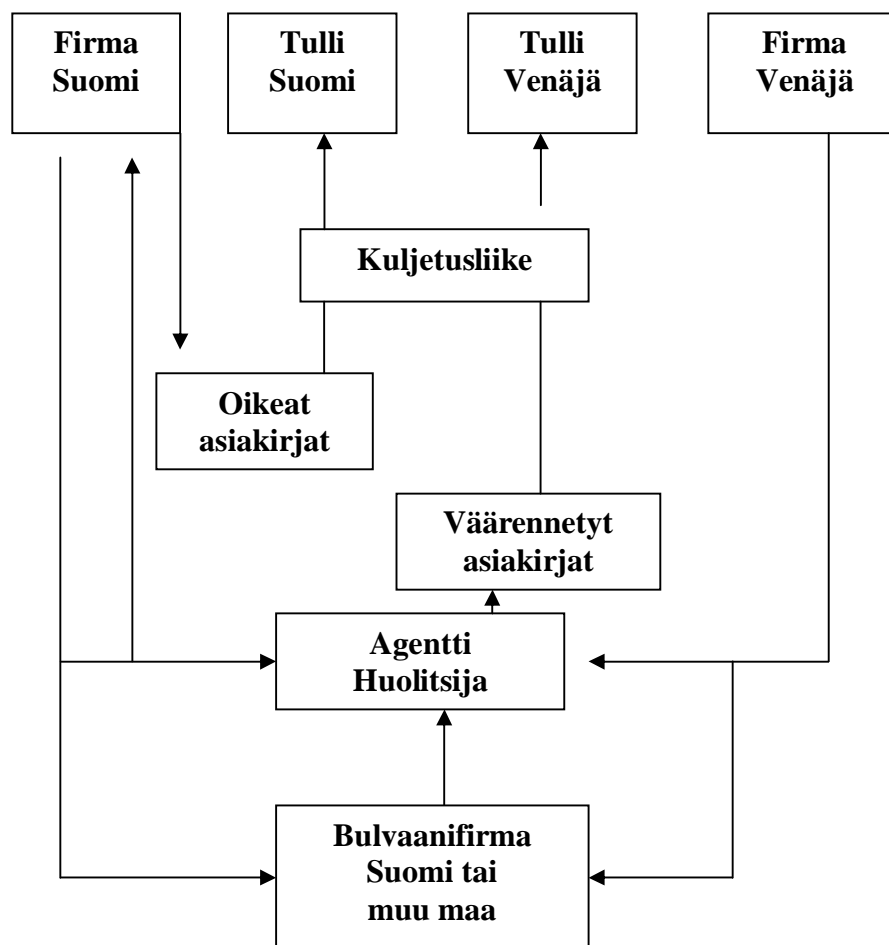
Rikosylikonstaapeli Sonninen muistaa törmänneensä ensimmäisen kerran kaksoislaskutukseen vuonna 1995. Autojen varaosia vietiin Venäjälle niin, että koko ostosumma oli kahdella eri kuitilla. Kumpikin kuitti esitettiin Suomen viranomaisille, Venäjällä

taas todennäköisesti esitettiin vain toinen kuiteista (Sonninen 2008.) Haastateltava C muistaa ensimmäisten kaksoislaskutustapausten olleen 1980–90 lukujen vaihteessa.

Nykäsen kirjassa on Helsingin Sanomista vuodelta 1997 kaksi kaksoislaskutuksen kuvioita. Ensimmäisessä kaaviossa suomalaisyritys itse tekee toiset paperit Venäjän tullille.

KUVIO 1. Yksinkertainen kaksoislaskutuksen hoitotapa (Nykänen 2001, 124)

KUVIO 2. Kaksoislaskutuksen monimutkaisempi järjestely (Nykänen 2001, 125)

Suomalainen firma myy tavaran agentille tai bulvaanifirmalle ja saa maksunsa 10 000 USD. Oikeat asiakirjat (lasku 10 000 USD) menevät kuljetusliikkeen mukana Suomen tulliin. Kuljetusliikkeellä on agentilta saadut väärennetyt asiakirjat (lasku 3 000 USD) Venäjän tulliin. Asiakirjat ovat tehty venäläisen ostajan ohjeiden mukaan.

Bulvaani on näennäisesti toimiva tekijä, hän voi olla ostaja tai myyjä joka toimii todellisuudessa toisen lukuun. Järjestelyn takana on usein laiton tai arveluttava toiminta. Bulvaania voidaan kutsua valeostajaksi tai -myyjäksi. (Pienehkö sivistysanikirja 2007.) Alemmassa kuviossa on usein kyse varojen siirtämisestä laittomiin veroparatiiseihin ostajan osalta.

A:n haastattelussa kävi ilmi, että tullimaksujen prosentit saattoivat vaihdella asiakkaan mukaan eikä aina tavarahan mukaan. Venäjän ja Suomen tullit tekivät virkamiesvaihtoa jonkin aikaa kokeiluna ja käytäntö selvisi virkamiesvaihdon aikana. (Haastateltava A 2008.) Tariffioinnilla siis ei aina ollutkaan merkitystä ennen 2000-lukua. Nykyisin Venäjän tulli julkaisee tariffit ainakin internet sivustoillaan, ja sieltä asiakas voi tarkistaa maksettavan prosentin. Onkin arvoitus kuinka tariffeja noudatetaan nykyisin, ainahan rajalla voi ilmetä, että tavara on viranomaisten mielestä tariffioitu väärin, ja tullimaksut ovat korkeammat uudelleen määritetyllä tariffilla.

Käytännön syyt kaksoislaskutukseen

Haastateltava A:n mielestä kaksoislaskutuksen suurin syy yrityksen näkökulmasta on Venäjän tuontitullien välttäminen ja kiertäminen. Käytännön puolen mahdollistivat Venäjän tullin henkilöstön huonot palkat. Tosin tämä ei yksistään ole syy kaksoislaskutukseen. Ainakin alussa tullivirkailijan tietämättömyys vaikutti asiaan, aina ei tiedetty, paljonko tavarahan olisi pitänyt oikeasti maksaa. Tämä varmaan olikin suurempi syy kuin yksistään huonot palkat. (Haastateltava A 2008.)

Kuten haastateltava A toteaa, tietämättömyys ja sen lisäksi resurssien vähäisyys mahdollistaa aina väärinkäytökset. Ei voida olettaa tullivirkailijoiden ilman koulutusta tietävän länsimaisten tavaroiden oikeita arvoja, kun yhteiskunta on ollut niin kauan suljettu kaikelta länsimaalaisuudelta. (Haastateltava A 2008.) Ongelmaa venäläisten tullivirkailijoiden näkökulmasta lisää vielä aikaisemmin käyty clearing-kauppa, sillä silloin todellisilla hinnoilla ei ollut paljoakaan merkitystä.

2.1 Käytännön toteutus

Helsingin Sanomissa julkaistiin ensimmäinen artikkeli kaksoislaskutuksesta vuonna 1997. Artikkelissa tulli kehotti viejiä luopumaan käytännöstä ja varoitti kuorma-autoliiton kautta kuljettajia mahdollisista seuraamuksista, kaksoislaskutuksessa kun oli kyse vilpistä. Seurauksena tullin pääjohtaja Berndt Olof Johanssonin mukaan voi olla maksujen kolminkertaistaminen, kuljetuskaluston takavarikointi ja Venäjän vientitiliin jäädyttäminen. Kauppatilastoista eron huomaa tilastoarvojen erolla. Lehdessä mainittiin esimerkkinä margariinin vienti. Suomi vei Venäjälle vuonna 2006 margariinia

yli 41 miljoonan dollarin edestä kun taas Venäjälle tuonniksi oli kirjattu yli 6 miljoonaa dollaria. (Kaksoislaskutus johtaa rekkojen tehosyyniin 1997.)

Viipurin tullipäällikkö Ivan Fominin mukaan kaikissa kaksoislaskutustapauksissa on kyse kauttakulkuvarasta eikä suorasta tuonnista Venäjälle. Kaksoislaskutustapauksia ei hänen mukaansa muutenkaan ole paljon rajalla, eikä niitä ole ongelmaksi asti. Suomen tullihallituksen valvonta- ja tarkastusyksikön päällikön Juha Niskasen mukaan Fominin lausunnot perustuvat pitkälti siihen, ettei Viipurin tullissa näy paljoakaan tavaraa, joka olisi tuotu Suomesta. Yleisimmin yritykset kierrättävät tavaran paperilla bulvaanifirmojen kautta, ja näiden firmojen sijaintimaat ovat myyjinä, eivätkä suinkaan suomalaiset. (Salmi 1997.)

Jaakko Pihlaja oli kirjoittanut 1.3.1999 Helsingin Sanomiin artikkelin ”Venäjän tulli aikeissa karsia kaksoislaskutuksen”. Artikkelissa kerrottiin ns. vihreän linjan syntyimisestä, eli kuljettaja antaa oikean kauppalaskun Suomen tullin leimattavaksi ja pääsee leimatun kauppalaskun kanssa Venäjän tullista nopeammin läpi. Leimaus oli tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 1999. (Pihlaja 1999.)

Tullin valvontaosaston johtaja Niskanen Juha toteaa kaksoislaskutukseen liittyvän järjestäytyneeseen rikollisuuteen, laillisten kauppojen avulla rikollisuus leviää. Kaksoislaskutus ylläpitää korruptiota ja sen avulla pestään likaista rahaa. Tullattavan tavaran arvonalentaminen on Venäjän rikoslain mukaan joko salakuljetusta tai veropetos. Suomessa kaksoislaskutus ei ole rikos, koska siinä ei esitetä vääriä dokumentteja Suomessa. Keskusrikospoliisi kuitenkin tutkii tapauksia veropetoksina. Niskasen mukaan laittomassa toiminnassa on mukana ns. postilaatikkofirmoja, jotka toimivat vain yhden päivän. Niiden avulla peitellään jälkiä niin, etteivät Venäjän viranomaiset pääse rikollisten jäljille. Yritykset toimivat EU-maissa ja niissä kiertää alilaskuja, näin pyritään hävittämään tavara. Tavaran saapuessa määräpaikkaansa tulliselvitettynä se jaetaan nopeasti alihankkijoille edelleen, näin tullilla ei ole tarkastusmahdollisuutta ja tavaran jäljittäminen vaikeutuu. (Kause 2000.)

2.2 Kaksoislaskutuksen reaali vaikutus

Venäjän kaupassa on viimeisten vuosien aikana tavaran arvosta hävinnyt puolet rajalla. Tullihallitus on tilastovertailuissaan todennut Venäjän valtion häviävän noin 500 miljoonaa euroa vuosittain kaksoislaskutuksen takia. Vertailut tehtiin Suomen ja Venäjän viranomaisten tuonti- ja vientitilastojen perusteella. Tullihallituksen pääjohtaja Tapani Erlingin mukaan kalliita tavaroita viedään rajan yli väärin dokumentein. Esim. elektroniikasta saattaa tulla rakennustarvikkeita, ja myös tavaran arvoa alennetaan. (Laurila 2008, 15.)

Seuraavassa on esimerkkilaskelma siitä, kuinka kaksoislaskutus ja tariffin muutos vaikuttaa maksettaviin tulliin ja arvonlisäveroon.

Suomen tullille esitetään lastin mukana lasku 100 isosta televisioista joiden tilastoarvo on 50 000 euroa. Venäjällä tariffin numero televisioilla (yli 72cm) on 8528725800. Venäjällä siitä meni arvonlisäveroa 18 % ja tullia 20 %, tai vähintään 84 euroa kappaleelta. Venäjän tullille esitetään kuitenkin toisenlaiset tuontipaperit ja lasku. Tavara tullaan rakennustavarana (kitti), tariffi 3214109000. Tullia tavarasta menee 5 % ja arvonlisäveroa 18 %. (Tamozhennye tariffy Rossiskoj Federatsii 2007); () Laskelmissa ei ole otettu huomioon mahdollisia muita maksuja, esim. valmisteveroa, lupamaksuja ja sertifiointimaksuja.

TAULUKKO 2. Tariffin ja hinnan vaikutus maksettaviin tulliin ja veroihin

Tariffi	Hinta	Tulli	Arvonlisävero	Tullaus & Verot
8528725800	50 000	20 % tai väh. 84 euroa/kpl (10 000)	18 % (10 800)	20 800
8528725800	25 000	20 % tai väh. 84 euroa/kpl (8 400)	18 % (6 012)	14 412
3214109000	50 000	5 % (2 500)	18 % (9 450)	11 950
3214109000	25 000	5 % (1 250)	18 % (4 725)	5 975

Taulukosta käy ilmi miten eri vaihtoehdot vaikuttavat maksujen määrään. Pelkällä kaksoislaskulla säästetään 6 388 euroa maksuissa, kun taas kaksoislaskulla ja tariffin muutoksella säästetään 14 825 euroa. Halvimmillaan ostaja saa televisiot 55 975 eurolla. Venäjän valtio häviää huomattavia summia, kun ajatellaan joka päivä maahan saapuvan tuhansia tuontieriä. Kaikissa tuontierissä ei toki käytetä kaksoislaskuja vaan osa tulee ihan oikeiden laskujen kanssa, ja tulli ja verot maksetaan oikein.

EU:n ja Venäjän korkean tason virkamieskokous panostaa talousrikoksien ja väärinkäytösten kitkemiseen. Kokousta on järjestelty jo pitemmän aikaa ja tavoitteena on löytää yhteisiä keinoja talousrikosten ehkäisemiseksi. Yksi ongelma Venäjän kaupassa onkin viime aikoina pinnalla ollut kaksoislaskutus. Tätä käytäntöä esiintyy myös muualla maailmassa, mutta erityisesti se on huomattu Venäjän kaupassa. Toinen ongelma Venäjän kaupassa ovat veroparatiiseissa olevat tilit, joille yritykset pyytävät saatavansa. Sitä kautta rahat jäävät ulkomaille ja verottajan ulottumattomiin. Onkin todettu, että Venäjän yksi ongelma tällä hetkellä on pääomanpako, joka liittyy vahvasti rahanpesuun ja muihin laittomiin toimiin. (Erling, 1999.)

Suomen tullin mukaan tällä vuosikymmenellä erilaisten operaatioiden tehotarkastuksissa kuormista 80–90 % oli kaksoislaskutettuja tai nimikettä oli muutettu. Kaksoislaskutustapauksissa arvo oli pudotettu usein viidennekseen oikeasta arvosta. (Ollus & Simola 2006, 43.) Haastateltava C kertoi joskus arvon menetyksen olevan huomattava, Venäjän puolen viranomaisille on voitu esittää dokumentit joissa tavaran arvo on pudotettu jopa 10 %:in alkuperäisestä.

Haastateltava B totesi vuonna 2008, että helmikuussa kuuli tapauksesta, jossa tietokoneen osat oli paperilla muutettu pistorasioiksi. Kuorma tuli Pietarin satamaan ja joutui tarkastukseen, siten vilppi paljastui. Tariffien muuttaminen tullien kiertämiseksi on siis nykypäivää. (Haastateltava B 2008.)

3 GORBATSHOVISTA JELTSINIIN

(Mihail Sergejevich Gorbatshev Neuvostoliiton pääsihteeri 1985–1991, Boris Nikolaevich Jeltsin Venäjän presidentti 1992–1999.)

Kaksoislaskutus on ollut Suomen ja Venäjän välisessä kaupassa viranomaisten ongelmana jo melkein pari vuosikymmentä. Clearing-kaupan päättyminen ja Neuvostoliiton siirtyminen vapaaseen markkinatalouteen kovalla vauhdilla uutena Venäjän Federaationa aiheutti monia ongelmia, ja yksi niistä on kaksoislaskutus. Venäjä häviää tässä menettelyssä tullauksen yhteydessä valtion varoja huomattavan määrän. Ongelman korjaamisen tekevät vaikeaksi eri maiden lainsäädännön porsaanreiät ja Venäjän tullin oma korruptoituneisuus.

3.1 Kaupankäynti Neuvostoliiton aikaan

Jatkosodan jälkeen Suomen ja Neuvostoliiton kauppa kehittyi kovaa vauhtia. Alkuun Suomi toimitti Neuvostoliitolle sotakorvauksia tuotteina ja myöhemmin alettiin tehdä clearing-kauppaa. Clearing-kauppa on bilateraalisesta kaupankäyntiin perustuva vaihtokauppajärjestelmä. Sillä kahden varoiltaan rajoittuneen maan oli turvallista käydä clearing-kauppaa keskenään, siinä ei vaadittu periaatteessa suoraan rahaa ollenkaan. Tavarain päädyttyä rajan toiselle puolelle tuli clearing-tilille rahaa, jolla Suomi saattoi sitten ostaa Neuvostoliitosta mm. öljyä ja maakaasua. Näin järjestetty kaupankäynti jatkui pitkään, aina sodan jälkeisistä vuosista 1990-luvun alkuun. (Kallonen & Ketola 1996, 20–21.)

Valutta-clearing perustui kahden maan keskinäisiin sopimuksiin. Suomen Pankki hoiti kaikki clearing-maksut ja -saamiset. Käytännössä järjestelmä on mahdollinen vain bilateraalissa, eli kahdenvälisessä kaupassa. Tili perustui maksujen tasaamiseen. Suomen myydessä tilille tuli rahaa, ja kun taas ostettiin, tili tasautui. (Suomalainen tietosanakirja 1988, 506.)

Neuvostoliitolla oli ulkomaankaupassaan monopoliasema aina Venäjän syntyyn asti. Kaupoista päätettiin ministeriöiden kesken ja vientiin tehtäviä tuotteita myyneet yritykset olivat yhteydessä aina suomalaisiin virastoihin (Buuri & Ratchinsky 2000, 12). Minkäänlaisille väärinkäytöksille ja vilpille ei ollut sijaa järjestelmässä. Tosin on pohdittu Suomen hyötynneen clearing-kaupasta ainakin öljykriisin aikana, kun öljyn hinta ei päässyt Suomessa nousemaan yhtäläillä kuin muualla.

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen clearing-tilit eivät olleet tasan ja Neuvostoliitto jäi velkaa Suomelle. Kauppa idän suuntaan romahti muutoinkin epävarmuuden ja uusien rakenteiden takia. Venäjän kauppa alkoi elpyä vasta 90-luvun puolivälin jälkeen. Nykyisin kauppa on yritysten välistä eikä siinä ole mukana hallintoelimiä. Hinnoittelu on maailmanmarkkinoiden varassa eikä keinotekoisesti ylläpidettyä kuten aikoinaan.

Venäjä on maksanut Neuvostoliiton velat Suomelle kokonaan, velkaa oli alun perin 670 miljoonaa dollaria. Tästä summasta 30 % sai Pariisin sopimuksen mukaan kuitata tavaroilla. Venäjä maksoi nopeutetusti velkansa, vuonna 2007 elokuussa velan loppuosa maksettiin kokonaan. Osa velasta sovittiin kuitattavaksi tavarankäytön ja teknologian toimituksilla. Venäjä toimittaa 30 miljardilla dollarilla yliopistoille tekniikkaa ja avaruustutkimukseen välineistöä. Mm. Jyväskylän yliopistoon on sovittu rakennettavan hiukkaskiihdytin 6 miljoonalla. (Savolainen 2007.)

3.2 Korruptio

Lahjusten otto on ollut Venäjällä ongelma jo pitkän aikaa. Lahjus on usein mielletty virkamiehen oikeudeksi parantaa pientä palkkaansa, ja usein lahjuksesta käytetäänkin nimitystä kahvikassa-avustus. Venäjän presidentti Vladimir Putin on julistanut lahjonnan ongelmaksi Venäjällä, ja näin esimerkiksi koko Vaalimaan Venäjän puolen (Torfjanovka) tullihallinto on vaihdettu. (Rantanen 2006.)

Työssään rikosylikonstaapeli Sonninen ei ole suoranaisesti törmännyt Venäjän viranomaisten irtisanomisiin korruption takia. Irtisanomisista on kuitenkin ollut paljon puhetta yleisesti Karjalan alueella. Tämän lisäksi on kerrottu, että jotkut ovat joutuneet

vaihtamaan virkapaikkaansa tai tehtäviään, ja lisäksi jotkut ovat päässeet ennenaikaisesti eläkkeelle. (Sonninen 2008.)

Haastateltava C:n mukaan kaksoislaskutuksesta on siirrytty enemmän viranomaisten suoraan lahjontaan tai sitten yritetään tuoda kuorma tyhjäksi ilmoitettuna. Eli tyhjä kontti tai rekanperä yritetään saada rajan yli lastissa niin, että se ilmoitetaan tullille tyhjäksi, ja toivotaan, ettei tarkastus osu kohdalle. Tarkastusten väliin jättämisestä on voitu sopia virkailijan kanssa etukäteen. (Haastateltava C 2008.)

Kaksoislaskutuksesta on Tapani Erlingin mukaan kaksi isoa ongelmaa. ” Se on ongelma Venäjälle, joka menettää sekä tulli- että arvonlisäverotuloja. Tämän lisäksi kaksoislaskutus vääristää kilpailua Venäjällä. Oikein toimivat yritykset kärsivät”. EU:n komissiossa luultiin pitkään tämän ongelman koskevan vain Suomen ja Venäjän välistä kauppaa, mutta pian kävi ilmi, että kaikilla EU-mailla on samoja ongelmia rajalla. Komissiossa on ruvettu kiinnittämään asiaan huomiota, ja helmikuun aikana tulee kokeiluun pilottiprojekteja. (Kankare 2007.)

Suomen pankin Venäjä-tutkija Simon-Erik Ollus toteaa Suomen ja Venäjän viennin tilastoarvojen eron olleen vuonna 2005 lähes 60 %. Isoa eroa selittää osin Suomen kautta tehtävä kauttakulkuliikenne. Saksasta viedään esimerkiksi autoja paljon Suomen kautta Venäjälle. Suomessa autot tilastoidaan tuonniksi Saksasta ja vienniksi Suomesta Venäjälle, kun taas Venäjällä autot kirjataan suoraan tuonniksi Saksasta. Venäjän keskuspankki onkin huomionnut tämän ja lisää tuontilukuihin 20–30 prosenttia kansainvälisiä arvioitsijoita varten. Olluksen mukaan väärin perustein tullatun tavararvo on ollut liian pieni Venäjän keskuspankin arvioissa. (Kankare 2007.)

Haastateltava B:n mukaan Venäjän tullissa (Brusnitsnoe) on jonkin verran henkilöstövaihdoksia, joista osa varmasti liittyy korruption vastaiseen taisteluun. Brusnitsnoen tulliaseman yhden vuoron päällikkö oli hirttäytynyt vuoden 2008 alussa. Tapauksen arveltiin liittyvän laittomiin toimiin mafian kanssa. Tullin työntekijä ei ehkä ollut voinut vaikuttaa halutulla tavalla tavararvon tuontiin. (Haastateltava B 2008.)

Haastateltava C totesi venäläisissä lehdissä olevan silloin tällöin korruption liittyviä artikkeleita. Pietarilainen Fontanka internetlehti kirjoitti artikkelissaan 21.3.2008 pidätyksestä. Torfjanovkan rajanylityspaikan tulliselvitys- ja tullivalvontaosaston ylitar-

kastajaa epäillään avunannosta paineilmakäyttöisten aseiden salakuljetuksessa. Henkilö on pidätettynä. Myös Rosbalt lehden artikkelissa 25.3.2008 oli seuraava maininta. Venäjän apulaissyöttäjä Aleksander Gutsan Federaationeuvoston laki- ja oikeuskomitean laajennetussa kokouksessa totesi, ettei Luoteis-Venäjän federaatiopiirissä rikollisuudelle altistava tilanne ole parantunut merkittävästi. (Haastateltava C 2008.)

3.3 Veroparatiisit

Veroparatiiseja ovat alueet, jotka houkuttelevat ulkomaisia sijoittajia ja yrityksiä alhaisella verotuksella, korkealla pankkisalaisuudella ja sääntelyiden vähyydellä. Veroparatiisi voi olla itsenäinen valtio kuten, Sveitsi, Luxemburg, Uruguay, tai autonominen alue kuten Jersey, Cayman-saaret, tai valtion sisäinen veroparatiisi kuten Delaware ja New Jersey Yhdysvalloissa. On myös olemassa kansainvälisiä pankkikeskuksia, jotka tarjoavat finanssimarkkinaympäristön ilman verotusta ja sääntelyä. Maailmasta löytyy noin 70 veroparatiisia, ja niiden vaikutus maailmantalouteen on suuri. Paratiisit aiheuttavat verojen kiertoa ja monet maat jäävät ilman verotuloja ja niiden talouden kunto huononee. Samoin järjestelyt heikentävät yritysten välistä kilpailua, suuret kansainväliset yritykset pystyvät kiertämään veronsa, kun taas pienet paikalliset toimijat eivät osaa ja voi. Korkea pankkisalaisuus takaa rikollisille oivan mahdollisuuden rahanpesuun ja jälkien peittämiseen. Mm. 1990-luvulla Venäjän mafian rahoja kiersi Naurusaarten kautta kymmeniä miljoonia. (Ylönen 2006.)

Suomalaisten suosituin verokierron muoto on käyttää pörssissä etävälittäjää, joka toimii veroparatiisista käsin. Näin voidaan välttää voittojen Suomeen ilmoittaminen halluttaessa, koska etävälittäjä ei ole ilmoitusvelvollinen, eikä saakaan pankkisalaisuuden takia ilmoittaa voitoista. Toinen suomalainen ilmiö on Venäjän kaupassa tapahtuva kaksoislaskutus. Isojen konsernien on helppoa siirtää varoja ulkomaisiin halvan verotuksen maan tytäryrityksiin ja näin välttää voitoista maksettavat verot. Verojen kierto ei ole halpaa puuhaa ja monet yritykset turvautuvatkin konsulttien apuun, neljä suurinta alalla toimivaa tilintarkastusyhtiötä ovat: Price Waterhouse Coopers, Ernst & Young, Deloitte & Touche ja KPMG. Vain varakkaimmat yksityisasiakkaat ja suuret yritykset voivat ostaa yrityksiltä palveluja. (Sorsa 2006.)

Veroparatiisit liittyvät kiinteästi kaksoislaskutukseen. Sonnisen mukaan kauppasopimus tehdään suomalaisen ja venäläisen yrityksen välillä, kun taas kauppaan liittyvä maksu voidaan saada kokonaan tai osittain veroparatiisimaasta. Toisaalta taas Suomeen tuotu tavara voidaan maksaa muussa maassa olevalle tilille. Tutkimuksissa Sonninen kertoo törmänneensä ns. päiväperhosiin eli yhtiöihin, jotka ovat voimassa sen aikaa kun tavaroiden tuominen Venäjälle kestää. Näiden yritysten toimintaan ja vaikutukseen on haluttu perehtyä tarkemmin. (Sonninen 2008.) Haastateltava C:n mukaan alkuperäinen ostaja ei edes aina ole perillä, kuka on tuotteen loppuostaja, kun kyseessä on veroparatiisien kautta tehtävä järjestely. Järjestelyllä halutaan sotkea rikoksentorjuntaa kansainvälisessä kaupassa (Haastateltava C 2008).

3.4 Viranomaisten toimet

Haastateltava A:n mukaan rajalla ei selvästi näkynyt kaksoislaskutus käytäntöä, mutta sitä esiintyi. Esimerkiksi tuontikuorma tullattiin Venäjän puolella vain tunnuksella tai tietyn virkailijan kanssa. Kuljettajat saattoivat odottaa tietyn virkailijan töihin tuloa. Käytössä oli joskus postikortti-systeemi. Kuljettaja ei tiennyt, kuka on asiaa hoitava tulliviranomainen Venäjällä, vaan hänellä oli postikortin puolikas. Tullissa kuljettaja etsi virkailijan, jolla oli kortin toinen puoli ja asiat hoidettiin tämän virkailijan kanssa. Haastateltava A toteaa kuitenkin, että menettelyyn voi olla osasyynä myös turvallisuusaspekti. Tavara pääsee varmasti yli rajan eikä virkailijan taholta tule ylimääräisiä hidasteita. (Haastateltava A 2008.)

Haastateltava A kertoi, että Venäjän tulli pyysi usein faksilla laskua nähtäväksi. He vertasivat ovatko heille esitetyt luvut samoja kuin Suomessa esitetyt. Laskuja lähetettiin harkinnan mukaan. Joskus lähetettiin ja joskus sanottiin loppusumma. Joka kerta kyselyihin ei vastattu eikä niihin ollut pakko vastata. (Haastateltava A 2008.)

Ongelma oli siis havaittu Venäjän puolella ja asioihin haluttiin puuttua. Sitä ei tiedetä kuinka monesti kyselyiden taustalla oli Venäjän virkamiesten halukkuus ehkäistä ongelmaa ja kuinka monesti oli kyse erimielisyyksistä tavaran ostajan kanssa. Sanotaankin yleisesti, että rajalla asiat sujuvat hyvin, kun venäläinen koneisto on voideltu.

Venäjän tullin johtaja Mihail Vanin on moittinut Euroopan unionia kaksoislaskutuksen sallimisesta. EU:ssa on valmisteltu tulliyhteistyösopimusta, jonka avulla Venäjä pystyisi paremmin puuttumaan pimeään tuontiin. Kaikki EU maat eivät kuitenkaan olleet määräysten muuttamisen kannalla. Vaninin mukaan ongelma ei koske vain Venäjää vaan se koskee kaikkia EU maita. Hänen arvionsa kierrossa menetetyistä varoista on noin kolmannes EU:sta tulevassa tavarassa. Aikaisemmin Venäjä vaati Suomelta tietoa tapauksista, joissa se epäili kaksoislaskutusta, mutta Suomi torjui vaatimukset muiden paitsi tarkasti yksilöityjen tapausten kohdalla. Yhtenäinen EU käytäntö ei salli siitä poikkeamia. (Helsingin Sanomat 2000.)

Venäjän viennissä on papereiden väärentäminen ollut tapana. EU-ministerit ovat huolissaan harmaan kaupan vaikutuksista rikollisuuteen, eniten käytännöstä kärsivä Venäjä ei ole vielä huolestunut. Suomen tullissa tiedetään, ketkä ovat harrastaneet kiertoa ja miten. Jos Outokumpu tuomitaan rikoksesta, odottaa muitakin toimijoita käräjät. Itäisen tullipiirin talousrikosryhmän tulliyli tarkastaja Arto Kivelä kertoo kaksoislaskutuksen alkaneen heti kun Venäjä alkoi 1990-luvun alussa kerätä tullia ja veroja. Suomessa tehdään parhaillaan tutkimusta Outokummun Venäjän teräskaupoista, joissa on epäilty kaksoislaskutusta. Kaksoislaskutuksesta tuomitseminen toisi viranomaisille uuden mahdollisuuden puuttua viennissä rehottavaan harmaaseen talouteen. Pitkään idän kaupassa ollut huolintayrityksen edustaja kertoo heille tulevan paljon väärennetyjä tai väärällä summalla olevia papereita Venäjän viranomaisia varten. Epäillään myös, että tietyt tahot EU:n alueella hyötyvät kaksoislaskutuksesta. (Majaniemi 2007.)

KRP:n Sonnisen mukaan kaksoislaskutukseen liittyvien virka-apupyynnöiden määrä ei ole olennaisesti muuttunut. Merkittävää kuitenkin on se, että nykyisin kyselyjä tekevät tullin lisäksi myös muut Venäjän viranomaiset. (Sonninen 2008.) Haastateltava C taas totesi huomanneensa virka-apupyynnöiden kasvaneen ja enää ei pyydetä vain laskua, vaan tapaukset ovat monimutkaisempia.

4 PUTININ AIKA

(Vladimir Vladimirovich Putin, Venäjän presidenttinä 2000–2008.)

Asiakirjojen vaihto voi tapahtua kuljetuksen eri vaiheissa. Mukana voivat olla peitemyyjät ja -ostajat ja tavaroiden maksu kierrätetään veroparatiisien kautta. Alkuperäisen myyjän kannalta ei ole merkitystä, mitä tavaralle tapahtuu, kun hän on sen myynyt. Pääasia, että tavara menee rajan yli ja myyjä saa rahansa. Usein menettelyyn tarvitaan venäläisen tullivirkailijan myötävaikutusta pelattaessa väärillä laskuilla ja tariffeilla. Suomen ja Venäjän tullitilastot poikkeavatkin kaksoislaskutuksen ja väärin perustein tehdyn tariffioinnin takia huomattavasti. (Nykänen 2001, 123–124.)

4.1 Talousrikollisuus

Suomen tulli on tehnyt iskuja tarkoin määriteltyihin ryhmiin, joiden oletetaan olevan talousrikoksiin kytköksissä. Alkuperämailla, tavaranimikkeillä ja tietyillä toimijoilla on etsitty potentiaalisia iskujen kohteita. (Laurila 2008, 15.) Tullissa on siis havaittu tiettyjen tavaroiden ja toimijoiden sekaantuneen laittomuuksiin todennäköisemmin kuin muiden.

Tullilaitoksen pääjohtaja Tapani Erling toteaa kahden miljardin katoavan rajalla. Luku on kuitenkin pienentynyt aikaisemmista vuosista ja voidaankin olettaa rikosentorjunnan tuottavan tulosta. Suomen puolella vastaavanlainen kaksoislaskutus käytäntö on mahdotonta tietokoneistuksen ja tehokkaiden järjestelmien myötä. Rikosentorjunnassa tehdään yhteistyötä useiden Venäjälle kauppaa käyvien maiden kanssa, ja rikosentorjunta onkin kansallisen päätäntävällän piirissä. Tavaroiden tullaus sen sijaan on yhteisen kauppaa-alueen myötä Euroopan unionin komission määräysvallassa ja Suomi ottaa toimintaohjeet vastaan komissiolta (Parkkila 2008, a.)

Osa rajalla häviävästä arvosta voidaan selittää Venäjän erilaisilla alkuperäsäädöksillä. Suomen Pankki ja tulli ovatkin yhdessä arvioineet noin kolmasosan hävikistä johtuvan kirjauseroista. Talousrikosten torjunta kansainvälisessä kaupassa vaatiikin viranomais-

ten yhteistyötä yli rajojen kansainvälisten rikosorganisaatioiden kasvaessa. (Parkkila 2008, a.)

Suomessa koetaan tällä hetkellä ongelmaksi talousrikosten leviäminen Suomeen. Tulli- ja veropetoksiin tehtäviä asiakirjoja tehdään yhä useammin Suomessa eikä suinkaan aina asialla ole suomalainen. Ulkomaalaistaustaiset huolintaliikkeet hoitavat paperoiden laatimiset itäkauppaan. Lieveilmiönä ovat usein toisenlaiset rikokset, esimerkiksi kiellettyjen ja luvanvaraisten tuotteiden laitton kuljetus ja kauppa. Tällaisiin tavariin lukeutuvat aseet, huumeet ja räjähteet. (Parkkila 2008, b.)

Kaksoislaskutus on Venäjälle suuntautuvassa kaupassa maan tapa, maan tapa se on myös Suomessa, Saksassa, Yhdysvalloissa ja muissa Venäjän kanssa kauppaa käyvässä maissa. Outokummun teräsyhtiö on nyt tutkinnan alla ja mm. tulli tutkii yrityksen toimia Venäjän kaupassa. Suomen lakia ei rikota jos kaupassa annetaan väärät laskut Venäjän tullille esitettäväksi, oikeat laskut pitää kuitenkin esittää Suomen tullille. Tutkija Ollus uskoo kuitenkin kaksoislaskutuksen vähentyneen Venäjän kaupassa, muutamia vuosia sitten kauppatilastoissa eroa oli 42 % ja nyt vain 26 %. Kaksoislaskutus vähenee tulevaisuudessa ja ehkä loppuu kokonaan sähköisen tullauksen yleistyessä. (Rantanen 2007.)

Harmaassa kaupassa on käytössä useita laittomia keinoja. Venäjän ulkomaankaupan vapauduttua oli yleistä välttää tullit kiertämällä, mikä oli helppoa kun Venäjän organisaatiot olivat vielä kehittymättömiä. Nykyisin kierto on vaikeampaa, ja siihen onkin keksitty uusia keinoja. Tavaroiden varastoissa kierrättäminen on yleistä: yksi arvokas kuorma saattaa kiertää Suomessa ja Baltian maissa useita varastoja. Näin peitetään jälkiä, kun tavara vaihtuu paperilla halvempaan. Menettelyssä osa tavaroista jää EU:n talousalueelle, vaikka ne olisi tarkoitettu kolmansiiin maihin. Tämän takia sisämarkkinoille pääsee tavaraa josta ei ole kannettu arvonlisäveroa. (Ollus & Simola 2006, 42.)

Harmaasta kaupasta on aina negatiivisia vaikutuksia, vaikka monet puolustavatkin kaksoislaskutusta kilpailukyvyn ylläpitämisellä. Verotusta ja tulleja koskevat ongelmat ovat EU:n laajuisia, huijaus nimittäin voi toimia myös toiseen suuntaan. Harmaan talouden sallimisella tuetaan organisoitujen rikollisjärjestöjen toimintaa, ja tämä taas tuo uusia ongelmia. Rikollisuuden kasvu tarkoittaa usein myös korruption kasvamista,

minkä seurauksena maan maine menee ja kilpailukyky heikkenee. (Ollus & Simola 2006, 44.)

Venäläiset ovat perustaneet Suomeen kymmeniä yrityksiä, jotka hoitavat vientiä rikollisjärjestöjen laskuun. Suomessa sijaitsevilla venäläisillä jälleenmyynti- ja kuljetusyrityksillä saadaan ketju pysymään venäläisten käsissä. Venäläisten yritysten lonkeroituutta kuvaa hyvin vuoden 2007 kiista Kronstadtin konttialueesta. Suomalais-islantilaisella Container Financella oli sopimus alueesta Pietarin kaupungin kanssa, mutta venäläinen rakennusyritys Rosstroj otti alueen haltuunsa. Container Financen mukaan Rosstroissa operaatiossa toimi mafiapomo Vladimir Kumarin, joka nykyään tunnetaan nimellä Vladimir Barsukov. Vielä 1990-luvulla hän kuului Pietarin maineikkaaseen Tambov-rikollisryhmään, nykyään hän kuuluu viralliseen liikemieseliittiin. (Majaniemi 2007.)

4.2 Suomalaisia yrityksiä viejinä

Venäjän tulli on ottanut luotettavien asiakkaiden kanssa käyttöön vihreän linjan. Vihreän linjan käyttö mahdollistaa kuorman tullauksen määräraikan tullissa. Esimerkiksi PKC Groupin tavarat tarkastetaan vasta Kostamuksen tullivarastolla. Uusi järjestelmä on vuonna 2002 aloitettu kokeilu ja sen mahdollistaminen edellyttäisi Venäjän tullin tietokoneistamista. Kaikki eivät varmasti ilahdu tiedon muuttumattomana kulkemisesta. (Mäkinen 2005, 118.)

Vihreä linja on Suomen, Ruotsin ja Venäjän sopima tullijärjestely Venäjän kauppaa käyville yrityksille. Tullihallitusten johtajat allekirjoittivat yhteistyöpöytäkirja Göteborgissa vuonna 2002. Projektia valmisteltiin seuraava vuosi ja se aloitettiin vuonna 2004. Yrityksille oli tietyt kriteerit projektiin pääsyyn ja alussa Suomesta olivat mukana Valio ja Hansaprint. Järjestelyssä yritys lähettää tullille sähköisessä muodossa vientitiedot hyvissä ajoin ja ne välitetään sitten eteenpäin vastatullille. Projektin oli tarkoitus nopeuttaa ja yksinkertaistaa rajan ylitystä. Vihreää linjaa ei enää laajenneta Suomen ja Ruotsin tullihallitusten tekemän päätöksen mukaan, vaan tulevaisuudessa kaikki tullausta koskevat sopimuksen Venäjän kanssa tehdään EU:n tasolla. (Vihreä linja 2008.)

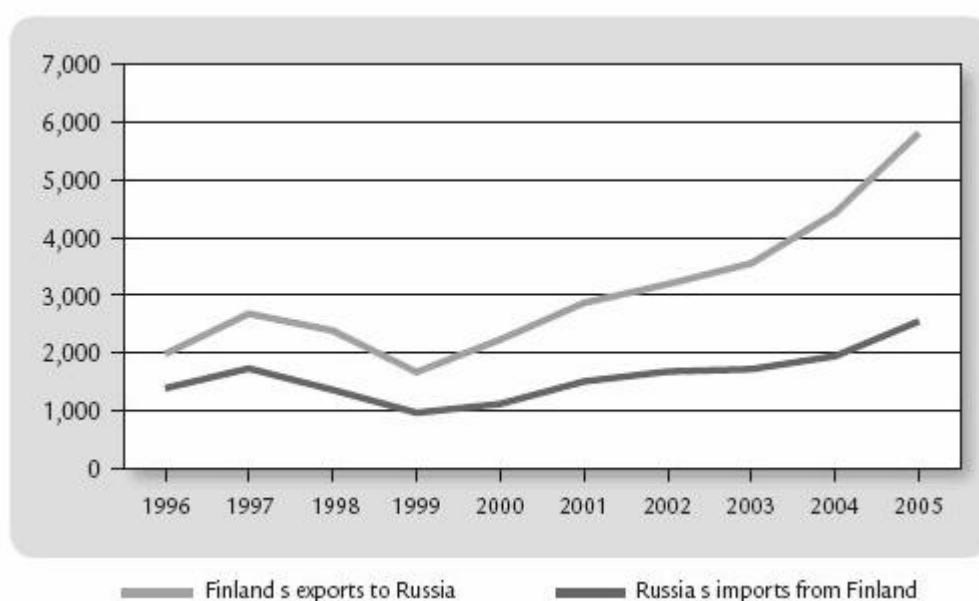
Luoteisen tullipiirin johto on vaihtunut usein erilaisten väärinkäytösten vuoksi. Rajaa ylittäville tämä aiheuttaa uusia ongelmia, virkailijat saattavat ruveta viivyttämään taas kuormia lahjusten toivossa. PKC Group on kokenut helpommaksi olla maksamatta lahjuksia, muuten niitä saa olla joka käänneessä aina maksamassa. (Mäkinen 2005, 118.)

Kaksoislaskutus on yleisin vilpin muoto rajalla. Tullirikkeet ovat kuitenkin niin suuria että niiden ratkaiseminen on käynyt vaikeaksi. Rikkeiden paljastuminen ja pelkkä epäily johtavat tiukkoihin tarkastuksiin ja usein tarkastuksista kärsivät myös rehelliset Venäjälle vievät yhtiöt. Tarkastukset nimittäin aiheuttavat jonoa rajoilla, eivätkä aina aiheetta. Tarkastusten teko yhdellä rajalla siirtää usein kuljetukset toiselle rajalle, ainakin vilpillisten kuljetusten osalta. Elinkeinoelämän Keskusliiton asiantuntija Timo Laukkanen toteaa, että rajaruuhkiin olisi olemassa yksi ratkaisu. Kuljetusten määränpäättölaulus helpottaisi rajan ylitystä ja vähentäisi ruuhkaa rajalla. (Mäkinen 2005, 118–119.)

Kaksoislaskutus on kehittynyt 1990-luvun alusta paljon. Sonninen toteaa, että alussa vain yksityiset henkilöt ja pienet firmat tekivät kauppaa kaksoislaskutuksella. Myöhemmin myös isommat firmat rupesivat hoitamaan kauppojaan kahdella laskulla. Nykyisin yrityksissä on tapahtunut asennemuutos. Osa yrityksistä ei halua tulla kytketyksi kaksoislaskutukseen, nimen ja maineen puhtaudesta ollaan tarkempia. Tämä on osittain johtanut väliyhhtiöiden syntyyn, jotka suojelevat varsinaista kauppakumppania ja kaupanteko voi jatkua. Yritysten tilauskannat ovat pienentyneet, jos kaksoislaskutukseen ei suostuta. Sonninen toteaa yritysmaailman olevan tänä vuonna odottavalla kannalla, sähköisen tullauksen käynnistäminen ensi vuonna, vuonna 2009, on aiheuttanut varovaisuutta. Osa yrityksistä on varautunut kaupassaan kaksoislaskutuksen poistumiseen, jos sähköinen tullaus pureutuu ongelmaan odotetulla tavalla. (Sonninen 2008.)

4.3 Tilastojen harhaa

Tutkimuksen tueksi työssä esitellään muutama Venäjän kaupan kehitystä esittelevä kuvio. Kuviot on otettu Sitran julkaisemasta Olluksen ja Simolan tutkimuksesta *Russia in the Finnish Economy*. Kuviosta käyvät hyvin ilmi kaupassa olevat arvojen vaihtelut ja tilastolliset erot.

KUVIO 3. Suomen vienti Venäjälle ja Venäjän tuonti Suomesta 1996–2005 (Ollus & Simola 2006)

Yllä oleva kuvio kuvaa Suomen vientiä Venäjälle ja Venäjän tuontia Suomesta, luvut on esitetty miljoonissa euroissa. Kuten kuviosta käy ilmi on kaupassa ollut aina eroa. Joidenkin vuosien kohdalla railo lukujen välillä on isompi. Selvästi on havaittavissa erojen kasvu 2000-luvulla.

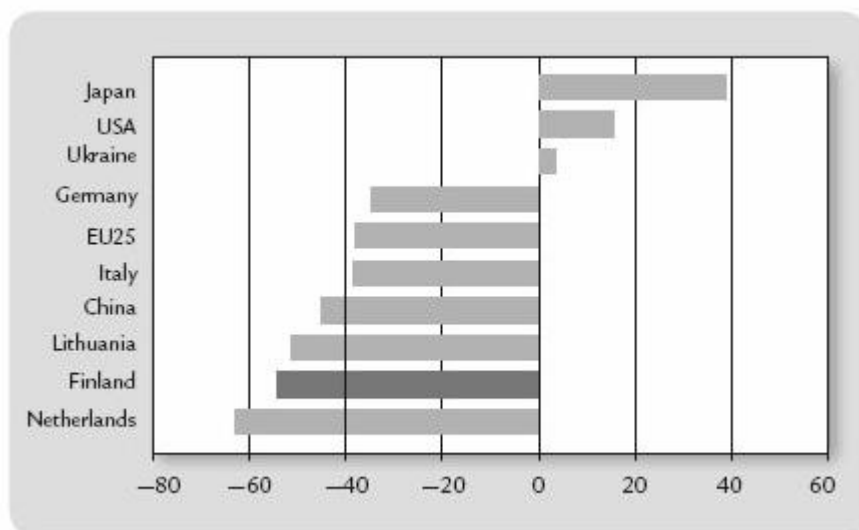
Vuosi 2005 onkin taulukon mukaan kaikista epäsuhtaisiin. Suomi on vienyt Venäjälle tavaraa lähes 6 000 miljoonan arvosta ja Venäjälle tavaraa on tullut noin 2 500 miljoonan arvosta. Kuten Suomen pankin erikoisasiantuntija aikaisemmin totesi, osa voi johtua alkuperämaasäädöksistä, ja siksi tilastoihin on lisättävä Venäjän osalta kolmasosa. Vaikka 2 500 miljoonaa kasvaisi kolmasosan, karkeasti laskettuna 3 500 miljoo-

naan, on se todella kaukana Suomen vientiluvuista. Voidaankin pohtia, onko osasyynä isoon eroon kasvanut transit-liikenne, ja riittääkö kolmasosan lisäys tilastojen korjaamiseksi oikeaan suuntaan. Kaksoislaskutus tuskin kokonaan selittää 2 500 miljoonan hävikkiä, vaikka osa tuosta summasta, ja ennen kaikkea maksamattomista veroista ja tulleista, on tietysti harmaan talouden taskuissa.

Yllättävää onkin, että vuosina 1996–1999 tilastojen välinen ero on pysynyt suhteellisen pienenä, ja on ollut noin 1 000 miljoonan luokkaa. Tähän voi olla useita syitä, esimerkiksi se että, kauttakululiikenne Suomen kautta oli pienempää ja kaksoislaskutus ei ehkä ollut vielä niin yleistä. Venäläisiä ”riskinottajia” oli ehkä vähemmän kuin nyt, sillä monet muistivat varmasti Neuvostojen tiukan kurin, vaikka toki silloinkin esiintyi lahjontaa, ja varsinkin tuttavien suosiminen oli muodissa. Suomalaiset saattoivat muistaa vielä hyvin kaupan epävakaut vuodet, eikä venäläisten maksukykyyn luotettu ja maksu piti saada heti käteen. Näin kauppa ei vielä ollut kovin vilkasta.

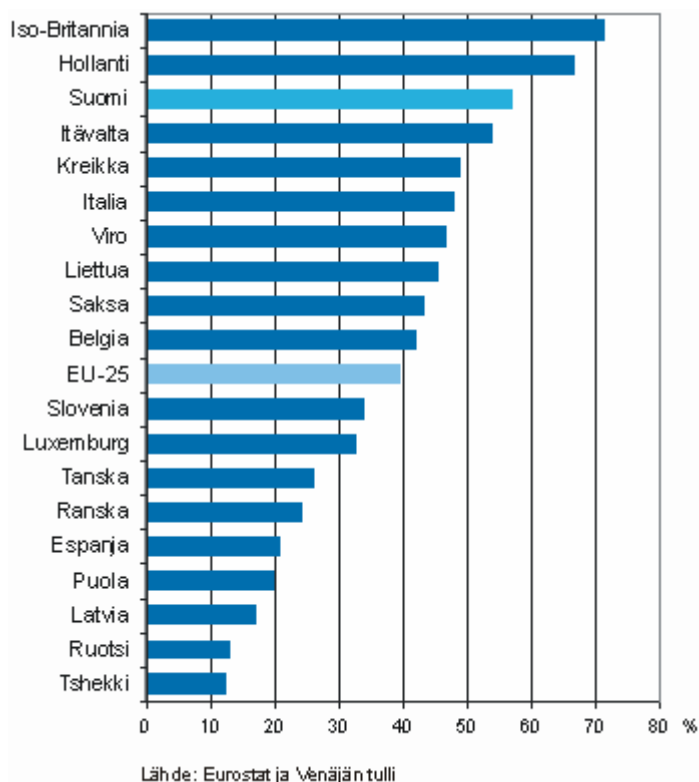
Ainakin neljännes Suomen viennistä on uudelleen vientiä, tämän takia on vaikeaa määritellä Suomen todellista, Suomessa tuotettujen tavaroiden, vientiä Venäjälle. Olluksen ja Simolan laskelmien mukaan vuoden 2004 Suomen viennistä Venäjälle 17 % oli jälleenvientiä. Aikaisempien tilastojen valossa jälleenvienti on ollut kasvussa koko 2000 luvun alun, keskiverto kasvuvauhti on ollut 64 % vuodessa. (Ollus & Simola 2006, 35–36 .)

Venäjän tullin vuoden 2004 verouudistus on helpottanut maahan tuotavien henkilöautojen tullausta niin, ettei niistä tarvitse maksaa tullia heti maahan tuotaessa. Kysyntä länsimaisista autoista on kasvanut Venäjällä räjähdysmäisesti elintason noustessa. Tilastoissa onkin havaittavissa Suomen viennin reipasta kasvua juuri vuodesta 2004 alkaen, suurin osa Venäjälle vietävistä henkilöautoista koostuu japanilaisista ja saksalaisista autoista. Venäjälle tämä tuonti on tuontia Japanista ja Saksasta. Venäjän tullin tilastojen mukaan henkilöautojen tuonti on kasvanut vuosina 2000–2004 kymmenkertaiseksi. (Ollus & Simola 2006, 35–36.)

KUVIO 4. Tilastollisia eroja Venäjän ja sen kanssa kauppaa käyvien maiden kesken (Ollus & Simolan 2006)

Samalla kun kauppa maiden välillä on kasvanut ovat myös ongelmat lisääntyneet. Kuten yllä olevasta kuviosta käy ilmi on Venäjän tilastoissa useiden maiden kohdalla tuonti merkitty vähäisemmäksi kuin mitä maat ovat ilmoittaneet viennin Venäjälle. Eroja ei voida kuitenkaan suoraan laittaa vain harmaan talouden piikkiin, vaan osa hävikistä johtuu tilastointi menetelmien eroista. Kuvion mukaan Japanista, Yhdysvalloista ja Ukrainasta on tuotu enemmän tavaraa Venäjälle kuin mitä maiden omat tilastot kertovat (Ollus & Simola 2006, 40.) Voidaankin siis olettaa osan eroista johtuvan tavarankautakulusta. Esimerkiksi jos Japanista viedään auto Kiinan kautta Venäjälle, on se Japanin tilastoissa vientiä Kiinaan, Kiinan tilastoissa auto kirjataan vienniksi Venäjälle ja Venäjällä tilastoihin merkitään tuontimaaksi alkuperämaa eli Japani.

KUVIO 5. Tavarankeskimääräinen arvonmenetys ylittäessä Venäjän tullirajan vuonna 2004, prosenttia (Ollus 2006)

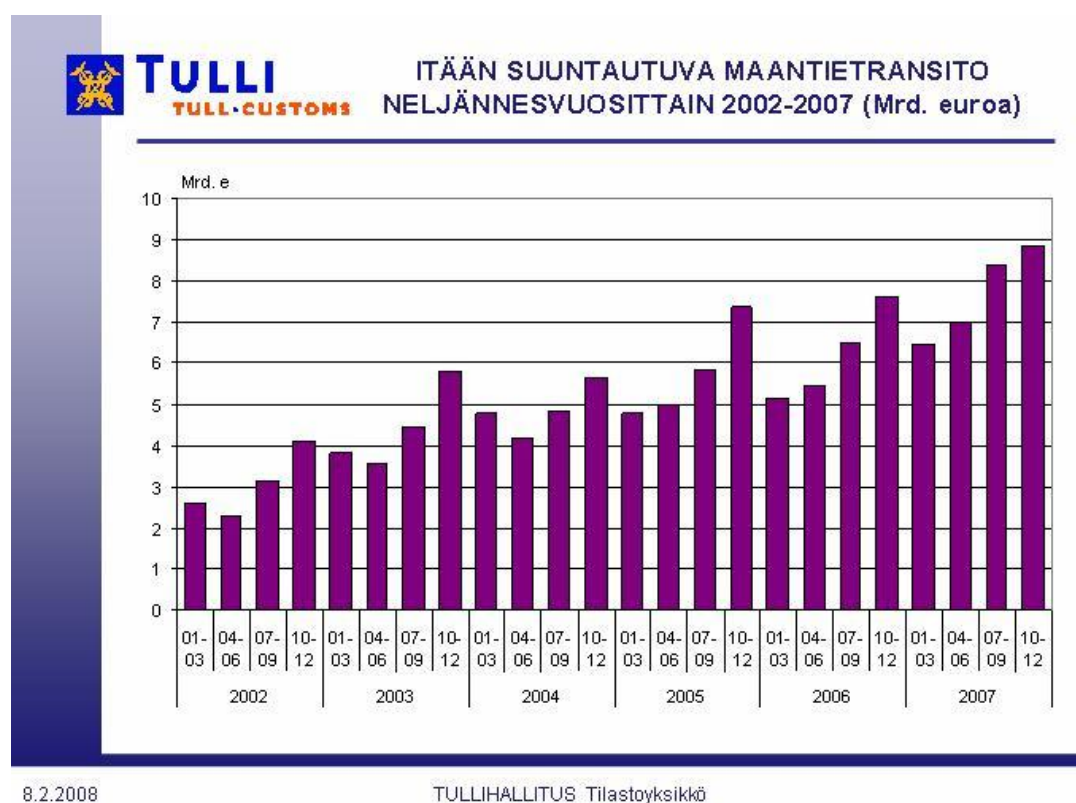
Viime vuosina kaksoislaskutus vaikuttaa lisääntyneen tilastojen mukaan. Vuonna 2004 tavarankeskiarvo aleni rajan ylitettyään noin 60 % kun taas vuonna 2000 ero oli 50 % luokkaa. Keskimäärin tavarankeskiarvo EU:sta Venäjälle viettäessä vuonna 2004 oli pudonnut 40 %. Suomi on valitettavasti tilastoissa kolmantena, vain Iso-Britannia ja Hollanti ovat edellä. On vaikeaa uskoa, että kaikki transit-liikenne olisi puhdasta. Usein on vaikeaa vaihtaa papereita isoa ja samaa tavaraa olevaan erään, sen sijaan pieniä ja hajanaisia tavaroita sisältävät kuljetukset pystytään helpommin muuttamaan sisällöltään toisiksi. (Ollus 2006.)

Kuviossa johtavat maat, Iso-Britannia ja Hollanti, ovat suuria satamamaita. Ei siis ole yllätys, että suurimpien kauppakumppanien ja kauttakulkumaiden kanssa on eniten tilastollista eroa. Tämä osoittaa myös sen, ettei Suomi ole suinkaan ainoa maa, jolla on ongelmia Venäjän viennissä. Yllättävää tilastoissa on kuitenkin Baltian maiden alhainen arvojen ero, suhteessa muihin maihin. Viro ja Liettua ovat kuitenkin EU:n keskiarvoa ylempänä, mutta mm. Kreikka ja Itävalta ovat niitä edellä. Baltian maiden

kauttakulkuliikenne on kuitenkin kasvussa ja sillä on tulevaisuudessa väistämättä seurauksensa.

4.4 Kauttakulkuliikenne

Maantieteellisen sijainnin ansiosta Suomella on aina ollut erityisasema Venäjän kaupassa. Viime vuosina tuo asema on vahvistunut myös tavaroiden kauttakulkumaana. Suomessa on kehittynyt infrastruktuuri ja satamat ovat kehittyneitä suurienkin tavaraerien käsittelyyn. Pietarin oma satama ei välttämättä pysty käsittelemään kaikkea maahan tulevaa tavaraa ja siksi osa tavaroista kulkee Suomen kautta. Toinen iso syy voi olla kaksoislaskutukseen liittyvä jälkien lakaisu erilaisten varastojen avulla.

KUVIO 6 Itään suuntautua maantietransito (Tullihallitus, 2008)

Kuten kuviosta voimme todeta, on kauttakulkuliikenne kasvanut koko ajan. Kasvu ei ole tasaista kausittaisten vaihteluiden takia. Verrattaessa vuoden 2003 ja 2007 loka-

joulukuuta, voimme todeta kasvun olleen lähes 3 miljardia euroa. Jatkuva kasvu luo haasteita Suomessa monin tavoin. Itärajan rekkajonot ja niiden tuomat haitat ovat olleet paljon esillä julkisuudessa. On jopa suunniteltu venäläisille rekoille tienkäyttömaksuja ja mahdollisia muita rajoitteita. Tärkeintä olisi pystyä löytämään keinot liikenteen sujuvuuteen ja yrittää hyötyä kasvusta.

Haastateltava B kertoi osan rekoista rajalla odottavan ”aukkoa”, eli venäläisen ostajan sopimaa tullivirkailijaa. Rajalla rekkajonossa tämä ilmenee siten, että toisia päästetään ohi ja sanotaan, ettei pomon mukaan tavaraa saa vielä viedä maahan. Odottelu jonossa saattaa siis osittain olla järjestettyä ja tarkoituksenmukaista. (Haastateltava B 2008.)

Transit-liikenteen kasvun syy on Venäjän taloudellisen tilan kohentuminen. Suomen kilpailuvaltteja ovat hyvä logistiikka, sekä järjestelmien turvallisuus ja toimivuus. Suuret elektroniikka yhtiöt käyttävätkin Suomea välivarastona, josta on helppo toimittaa tuotteet loppukuluttajalle. Suomen käyttäminen varastona luo myös turvallisuutta, sillä jos kauppa jostain syystä romahtaa, ovat tuotteet EU:n alueella ja ne voidaan toimittaa muille asiakkaille. Toisaalta Suomi on niin lähellä Venäjää että tavara voidaan toimittaa Pietariin päivässä ja Moskovaan kahdessa päivässä. (Uotila 2001.)

Liikenneministeriön mukaan Suomeen saapuvasta laivarahdistä 3 miljoonaa tonnia jatkoi rekoilla transitona Venäjälle vuonna 2006. Arvoltaan kuljetukset olivat noin 27,4 miljardia euroa, mikä on Venäjän tuonnista 40 %. Suomen kautta kulkeva logistiikkaketju on siis merkittävä tuontiväylä Venäjälle. Transit-liikenne työllistää myös suomalaisia, vaikka kuljetuskalusto on usein venäläistä. Arvioiden mukaan kauttakulkuliikenne työllistää Suomessa noin 4 000 henkeä rahdissa ja huolinnassa. Venäjän omien satamien käyttökapasiteetti on maksimissaan, ja vaikka rakenteilla on uusia satamia, niiden tuoma helpotus tulee vasta seuraavalla vuosikymmenellä. Baltian maiden satamien kapasiteetti on Suomen satamiin verrattuna pientä, ja arvioidaankin Suomeen avattavan uuden Vuosaaren sataman lisäävän kauttakulkuliikennettä entisestään. Pitkät rekkajonot eivät edes hillitse tätä kehitystä, koska odotusaika rekkajonossa on usein lyhyempi kuin Pietarin satamassa tai Baltian rekkajonoissa. (Tullin toimintaja taloussuunnitelma vuosille 2009–2012, 2007.)

Haastateltava C:n mielestä transit-liikenne mahdollistaa väärinkäytöksiä, koska lasteja ei enää tarkasteta Suomessa, Suomen ollessa kauttakulkumaana. Myös tavaramäärien kasvu lisää väärinkäytöksiä. Viranomaisten resurssit ja kontrolli eivät lisäänty vastavassa suhteessa. (Haastateltava C 2008.)

4.5 Ongelman torjumiskeinot

Viime vuosina on huomattu kaksoislaskutuksen rinnalle tulleen uusien vaikeammin jäljitettävien keinojen huijata viranomaisia. Parin viime vuoden aikana on Suomessa tutkittu kolmea suurempaa huijaustapausta, joiden aiheuttamat rahalliset tappiot ovat olleet 200 miljoonan euron luokkaa. Muutama viikko sitten paljastu myös Ruotsissa vastaavanlainen huijaus, jossa kauttakulku maana oli käytetty Suomea. Tullin valvontaosaston johtaja Juha Niskasen mukaan huijauksissa käytetään hyväksi EU:n yhteistä talousaluetta. Operaatioihin käytetään paljon aikaa ja vaivaa, ja ketjussa on mukana usein sellaisia firmoja jotka toimivat vain päivän. Muodollisesti toiminta on laillista, mutta sen lieveilmionä on harmaan talouden mahdollistaminen. (Arolainen 2004.)

Operaatioissa käytetään veroparatiiseihin perustettuja yrityksiä, ja väärennetyjä asiakirjoja, kuormia pilkotaan ja kuljetussuunnitelmia muutetaan. Suosittua on myös ns. kilotyttöjen käyttö. Venäjän tullin mukaan henkilö saa tuoda verotta Venäjälle 50kg tavaraa. Monet rajan läheisyydessä asuvat eläkeläiset kohentavat eläkettään rajan yli suuntautuvilla tavarankuljetusmatkoilla. Kilotytöt ovat kuitenkin ongelmista pienin, suurimman haasteen tuovat isot yritykset joita ei saada kiinni rikollisesta toiminnasta. Viimeistään oikeudessa syytteet menevät nurin ja enimmillään yritykset saavat sakkoja. Niskasen mukaan vain Vantaan käräjäoikeudessa on langetettu tuomio uudenlaisesta vientihuijauksesta, tosin silloin tuomittiin kuorman kuljettaja, joka ajoi lastin sata-masta rajalle. Paperit tehneitä huolitsijoita vastaan luetut syytteet raukesivat. (Arolainen 2004.)

Verottomien 50kg kuljetuksien merkitystä Venäjälle viennistä on Sonnisen mukaan vaikea arvioida. Karjalaan kuljetetaan jonkin verran tavaraa näin, ja tavara menee jatkomyyntiin. (Sonninen 2008.) Tutkimuksen aikana kävi ilmi, että Venäjän federaation tullilaki on muuttunut ja nykyisin rajana on 35kg/henkilö. Uusi säädös on tullut voi-

maan 23.1.2006. Venäjälle voi tullitta ja verotta matkustaja tuoda tavaraa alle 65 tuhannen ruplan arvosta ja paino ei saa ylittää 35kg (Peremechenie dlya litsnih tselei 2006.) On mahdollista kuitenkin, että Karjalan alueelle voi edelleen tuoda tavaraa 50kg. Tieto muutoksista rajoille menee isompien yksiköiden kautta ja joskus tiedon saanti pienemmille asemille saattaa kestää vuodenkin.

Niskasen mukaan rikollisuuden kuriin saamisella voitaisiin helpottaa myös rajalla olevaa rekkasumaa. Nykyisin Venäjän tullin tehotarkastuksien takia liikenne jumiutuu ja suurimpina kärsijöinä ovat rehelliset yritykset. Itäisen tullipiirin johtajan Tommi Kivilaakson mukaan yhteistyöllä luodaan sujuvuutta liikenteeseen. Yhteistyön tiimoilta mm. venäläisten tulliviranomaisten on annettu tulla Suomen puolelle tarkkailemaan liikennettä. Venäläisillä on myös mahdollisuus ehdottaa vihjeidensä perusteella rekkoja läpivalaisuun Suomen puolella. Läpivalaisu nopeuttaa rekan rajanylitystä Venäjän puolella. Vastineeksi Suomi saa tietoja salakuljetuksista. (Arolainen 2004.)

Kaksoislaskutuksen kitkemiseksi tietojen vaihto tullien välillä olisi ensisijaisen tärkeää. Nykyään Venäjän tulli ei voi saada suoraan tietoa Suomen tullista vaan kyselyt tehdään KRP:n kautta. Tiedonvaihtoa tapahtuu tapauksissa, jotka ovat syyttäjänviraston käsiteltävinä, tai jos voidaan todeta tapauksen olevan selvästi rikostapaus. Yhteistyön maiden viranomaisten välillä odotetaan puuttuvan myös tähän ongelmaan paremmin. (Nykänen 2001, 123.)

Venäjän WTO:n jäsenyys voisi helpottaa käytäntöjä rajalla ja vähentää kaksoislaskutusta. Siirtymäkauden jälkeen Venäjän tullien määrät putoaisivat samalle tasolle muiden maiden kanssa, esimerkiksi teollisuustuotteiden tullit 7,6 prosenttiin. Tämä vähentäisi korruptiota, koska siitä saatava hyöty ei enää olisi niin suuri. Tulli-maksujen alentaminen ei kuitenkaan ole Venäjän intresseissä ensimmäisenä. Se nimittäin alentaisi merkittävästi valtion tuloja. Merkittävintä on kuitenkin Venäjän tullin suhteen muistaa se, ettei Venäjä kuulu mihinkään tulliuioniin lännen kanssa. Tämän takia venäläinen tullilaitos ei ole joustava. (Mäkinen 2005, 119.)

Vuonna 2006 tehtiin Venäjän tullilaitoksessa paljon uudistuksia, ja korruption yritettiin puuttua rakenteellisilla muutoksilla. Tullin toimia ruvettiin tutkimaan tarkemmin, koska Venäjän presidentti vaati korruptiotapausten tutkintaa. Toukokuussa 2006 tullilaitos siirtyi talous- ja kauppaministeriön alaisuudesta omaksi organisaatiokseen. Uu-

nessa järjestelyssä tulli on suoraan vastuussa hallitukselle tekemisistään. Samalla tullin johto vaihdettiin ja useita virkailijoita erotettiin laittomuuksien takia. (Ollus & Simola 2006, 45–46.)

Kaksoislaskutuksesta tuonnissa on olemassa korkeimman oikeuden päätös, 2004:56. KKO:n mukaan tapauksessa ei tapahtunut veronkiertoa, vaikka tuoja ilmoitti tullille tavaravien arvon liian alhaisena. Tavaraerien osalta ei tapahdu kokonaisuudessaan arvonlisäveron kiertoa, koska arvonlisävero kumuloituu kaupassa seuraavalle ostajalle ja valtio saa näin verotulonsa. Tuoja ei voi kuitenkaan vähentää sitä osuutta arvonlisäverosta mikä tullauksen yhteydessä jäi kantamatta. Tämä toimii silloin kuin tavara menee laillisille markkinoille, mutta on kuitenkin oletettavaa että osa väärin ilmoitetusta tavarasta menee harmaille markkinoille ja verot jäävät maksamatta. Tämä omaksuttu oikeuskäytäntö on aiheuttanut sen, ettei väärin perustein tullatun tavaravien haltijalla ole minkäänlaisia oikeudellisia esteitä pitää hallussaan tavaraa. Tuojille ei ole mitään sanktioita väärin ilmoitetuista arvoista eikä mikään kannustinta ilmoittamaan arvoja oikein. Teon motiivina kuitenkin on oman edun tavoittelu ja hyötyminen. (Rakshit, Lounatmaa & Koskela 2005.)

Kaksoislaskutuksen salliminen vääristää Sonnisen mukaan kilpailua maan sisällä. Jos kaksoislaskutus onnistutaan kokonaan kitkemään Venäjän kaupasta, niin osa kaupasta siirtyy sellaisille rajoille, missä kaksoislaskutus on mahdollista. Nykyisin toimitaan harmaalla alueella, selvä kaksoislaskutuksen kieltäminen tai salliminen selkiyttäisi kauppaa. (Sonninen 2008.) Haastateltava C:n mukaan kaksoislaskutuksen salliminen lisäsi Suomen vientiä, mutta samalla maine rehellisenä kauttakulkumaana kärsisi.

5 MEDVEDEV, UUSI AIKA

(Dmitri Anatolievich Medvedev, valittiin Venäjän presidentiksi maaliskuun vaaleissa 2008)

Maaliskuussa valittiin Venäjällä demokraattisissa vaaleissa uusi presidentti. Suuren kansansuosion saanut Putin ei enää perustuslain mukaan voinut jatkaa presidentin tehtävissä toisen kautensa jälkeen. Uusi presidentti astuu virkaan toukokuussa, mutta odotettavissa ei kuitenkaan ole mitään suuria poliittisia muutoksia, sillä Medvedev on samoilla linjoilla poliittisesti kuin Putin.

5.1 Uuden presidentin haasteet

Uutta presidenttiä odottavat monet ongelmat ja hänen on pystyttävä ratkaisemaan niitä saavuttaakseen yhtä suuren kansansuosion kuin Putin. Isolla maalla on paljon ongelmia ja presidentti ei voi vaikuttaa kaikkeen, mutta oikeilla toimilla saadaan paljon aikaan. Jos Medvedev rupeaa aktiivisesti kitkemään korruptiota virkamieskoneistosta, on myös toivoa, että Venäjän valtiolle tulevat kannetuksi kaikki sille kuuluvat tullimaksut. Osaltaan tilannetta voisi helpottaa tullitariffien alentaminen, 20 % tullia ja sen päälle 18 % arvonlisäveroa houkuttelevat väärentämään asiakirjoja.

Talousrikollisuuden nopea kasvu edellyttää myös viranomaisilta jatkuvia toimia ja valmiuksia rikosten jäljittämiseen. Rikosten paljastaminen ja selvittäminen vaatii tietoa ja rajan yli suuntautuvassa rikollisuuden ehkäisyssä tarvitaan yhteistyötä. Torjunnan kannalta on olennaista, että maassa on ajantasainen lainsäädäntö. Uutena lainsäädäntöhankkeena Suomessa onkin ehdotettu, sekä ilmoitusvelvollisuuden kriminalisointia, että tullille puutteellisten tai virheellisten tietojen antamisen kriminalisointia. Tulliselvityksrikoksen päätarkoitus olisi suojella laillista kauppaa rikollisten hyväksikäytöltä. (Luonatmaa 2008, 28–29.)

Kasvava kauttakululiikenne Venäjälle vaati tullilta paljon voimavaroja valvonnan ja rikosentorjunnan osalta. Tämän takia olisi tärkeää saada logistiikka-alalla oleva laitton toiminta kuriin riittävällä lainsäädännöllä. Uudistukset toisivat tullille työkalun puuttua rikoksiin, ja se olisi myös signaali asian vakavasti ottamisesta. Uusi laki tehostaisi tullin mahdollisuuksia puuttua talousrikoksiin sekä viennin että tuonnin osalta. (Lounatmaa 2008, 29.) Satamien toimintaa on tehostettava, se on merkittävää sekä viennin että tuonnin takia. Rikosentorjuntaa tehostamalla valtion kassa karttuisi ja yhteiskuntaluokkien erot voisivat kaventua. Monelta osin maa on mennyt markkinataloutta kohti, mutta osa järjestelmistä on jäänyt neuvostoajan tasolle.

5.2 Tulevaisuus

Vuoden 2009 alussa toteutuu EU:n ja Venäjän välinen sähköinen tullaus projekti. Pilotihankkeeseen osallistuu Suomen lisäksi 11 muuta EU-maata, mm. Baltian maat, Ruotsi, Saksa ja Puola. Sähköisen tullauksen uskotaan vähentävän kaksoislaskutukseen ja kuljetuksiin liittyviä rikoksia. Samalla toivotaan myös itärajan rekkajonojen lyhentyvän ja ajan myötä häviävän kokonaan. EU:n komission verotus- ja tulliasioista vastaava László Kovács toteaa uuden käytännön lyhentävän rajan ylitykseen kuluvaan aikaa. Uusi sähköinen tullausmenettely koskee kaikkia TIR-kuljetuksia. Helsingin satamassa järjestelmään syötetyn kuorman tiedot näkyvät siis Moskovassa, ja ne on helppo sieltä poimia kuorman saavuttua perille. Järjestelmän odotetaan laajenevan nopeasti, kunhan nähdään järjestelmän sujuvuus. Venäjän mukaantulo EU:n sisäiseen vientijärjestelmään ei tuottanut mitään erityisiä muutoksia. (Sähköisen tullauksen koikeiluhanke pureutuu rikollisuuteen sekä hitaaseen rajaliikenteeseen, 2008)

Karjalassa on rikosylikonstaapeli Sonnisen mukaan tapahtumassa organisaatiomuutos. Nykyiset kolme tullin hallintoaluetta muutetaan yhdeksi alueeksi. Uudet organisaation johtajat tulevat muualta Venäjältä, eivät Karjalan alueelta. Näin pyritään estämään korruptiota ja vanhojen suhteiden suosimista. Johtoa uudessa toimintamallissa on vähemmän, ja myös sidonnaisuuksia on vähemmän, ja tämä mahdollistaa valvonnan tehostamisen. Samalla epäkohdat ovat helpompia havaita ja paljastaa. (Sonninen 2008.)

Haastateltava C:n mukaan nykyisin suurin osa ulkomaille tapahtuvasta pääoman poistosta on rikollisten toimintojen seurausta. Toisaalta nykyisin on paljon myös rehellistä liiketoimintaa. Samoin ulkomaiset investoinnit tuovat paljon pääomaa ulkomailta Venäjälle. (Haastateltava C 2008.)

5.3 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia kaksoislaskutuksen muutoksia. Haastateltavien ja lehtiartikkeleiden perusteella pystyttiin luomaan kuvaa muutoksesta ja sen syistä. Teoriaosuus muodostui sanomalehtiartikkeleista eri aikakausilta, artikkelit kertoivat hyvin aikakausiensa haasteita ja muutoksista. Haastateltavilta työhön sai enemmän syvyyttä ja tarkennusta. Samalla tietoon tuli sellaisiakin kaksoislaskutuksen piirteitä, joita lehdissä ei ollut mainittu.

Haastattelut jouduttiin tekemään osittain sähköpostin välityksellä välimatkojen ja aikataulujen takia. Koulun kirjasto osoittautui hyväksi sanomalehtien ja kirjojen lähteeksi. Internetistä löydettävään tietoon suhtauduttiin epäilevästi, lukuun ottamatta virallisia sivuja, joilla artikkeleiden tekijät esiintyivät nimillään. Viranomaisten sivut ovat suhteellisen luotettavia, tosin kaikkialla ei tehdä päivityksiä kovinkaan usein.

Työssä huomattiin, ettei kaksoislaskutus ole vähentynyt toivotulla tavalla. Muutosta on kuitenkin tapahtunut. Menetelmät ovat monimutkaisempia, koska halutaan peittää jäljet ja pitää hyvää imagoa yllä. Tulevaisuuden suhteen viranomaiset ovat kuitenkin toiveikkaita. Sähköiseen tullaukseen siirtyminen ei välttämättä poista kaikkia ongelmia ja veronkiertoa, mutta kuitenkin se vähentää niitä. Vuonna 2009 alkava sähköisen tullauksen EU:n ja Venäjän välinen pilottikokeilu koskee vain TIR-carnet-menettelyä, eikä sähköisen verkoston toimimista ole takeita. Venäjän organisaatiossa tapahtuvat muutokset auttavat varmasti korruption kitkemisessä ja lisäävät EU:n ja Venäjän vuorovaikutusta. Aikaisemmin Suomi itse päätti tullausyhteistyöstä Venäjän kanssa. Sen jälkeen kun Suomi liittyi EU:hun, on käytännöt ja yhteistyöhankkeet saneltu Brysselistä.

Opinnäytetyön tuloksia ei voi yleistää kaikilta osin koko maata koskeviksi, koska haastellut henkilöt toimivat erilaisissa tehtävissä ja heidän näkökulmansa on työssään muotoutunut tietynlaiseksi. Mielenkiintoista oli huomata miten maantieteellinen sijainti vaikutti haastateltujen vastauksiin. Varmasti jokaisella rajalla ja Venäjän alueella on omat ongelmansa. Todennäköisesti kaksoislaskutusta ei esiinny Karjalan alueella yhtä laajasti kuin Pietarin alueella. Ulkomaankaupan volyymit ovat eri kokoluokkaa. Sanomalehtiartikkeleista ja niiden käytöstä on syytä huomauttaa, että vanhojen lehtien löytäminen arkistoista oli rajallista ja näkökulma jäi näiltä osin ehkä suppeaksi.

Työssä olisi voinut paneutua jonkin suppeamman alueen kaksoislaskutukseen, esim. Karjalan. Toisaalta tarkan ja yksityiskohtaisen tiedon saanti olisi voinut osoittautua haastavammaksi ja kenties mahdottomaksi. Tulevaisuudessa aihetta voisi tutkia yritysten näkökulmasta. Samalla voisi tarkastella uuden pilottihankkeen toimivuutta ja vaikutusta harmaan talouden ja kaksoislaskutuksen kitkemiseen. Toivottavasti uusi presidentti onnistuu korruption vastaisessa taistelussa, niin tullin kuin muidenkin Venäjän viranomaisten osalta, sillä vain rikollisuuden kitkeminen luo pohjaa rehelliselle yrittämiselle ja ulkomaankaupalle.

LÄHTEET

- Arolainen, T. 2004. Tulli löytänyt Venäjän viennistä kymmenien miljoonien huijauksia. Helsingin Sanomat 2.7.2004. Viitattu 15.3.2008. <http://www.jamk.fi/kirjasto>, Nelli-portaali, Helsingin Sanomien arkisto.
- Buuri, H. & Ratschinsky, L. 2001 Suomen ja Venäjän väliset kulttuurierot ja niiden vaikutus liike-elämään. 2p. Saarijärvi: Gummerus.
- Erling, T. 1999. EU ja Venäjän torjumaan tullirikoksia. Helsingin Sanomat. 14.12.1999. Viitattu 6.3.2008. <http://www.jamk.fi/kirjasto>, Nelli-portaali, Helsingin Sanomien arkisto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13 p., osin uud. laitos. Helsinki: Tammi.
- Kaksoislaskutus johtaa rekkojen tehosyyniin, Helsingin Sanomat. 12.9.1997. Viitattu 6.3.2008. <http://www.jamk.fi/kirjasto>, Nelli-portaali, Helsingin Sanomien arkisto.
- Kaksoislaskutus närästää Venäjän tullia. 2000 Helsingin Sanomat 9.4.2000 viitattu 16.3.2008.
- Kallonen, K. & Ketola, K. 1996. Voihan Venäjä! kauppaa ja kulttuuria. Helsinki: Edita
- Kankare, M. 2007. Venäjän kaksoislaskutus sekoittaa markkinoita. Uutinen julk. Talouselämän sivustolla 30.1.2007. Viitattu 27.2.2008. <http://www.talouselama.fi>.
- Kause, P. 2000. Peiteyhtiöt ja verokeitaiden käyttö yleistyneet vientikaupassa Venäjälle. Helsingin Sanomat. 19.9.2000. Viitattu 15.3.2008.
- Laurila, A-L. 2008. Venäjän-kaupan petoksiin katoaa miljardeja. Keskisuomalainen 20.1.2008, 15.
- Lounatmaa, P. 2008. Rikoslakiin ehdotetaan tulliselvitysrikosta. Tulliviesti, 1/2008, 28–29.
- Majaniemi, R. 2007. Idänkauppa, Suuri puhdistus. Aamulehti Sunnuntai 21.6.2007. Viitattu 28.3.2008. <http://aamulehti.fi>
- Mäkinen, T 2005. Suuri maa, pitkä kvartaali Suomalaisyrittäjien kokemuksia Venäjän kehittyvästä kapitalismista. Helsinki: Edita Prima.
- Nykänen, P. 2001. Vienti- ja tuontitoiminta Suomen ja Venäjän välisessä kaupassa. Lappeenranta: Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja
- Ollus, S-E. 2006. Jälleen vienti kasvattaa Suomen Venäjä-kauppaa. Tilastokeskus. Viitattu 17.3.2008
http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_03_06_venajakauppa.html.
- Ollus, S-E. & Simola H. 2006. Russia in the Finnish Economy. 2 p., Helsinki: Sitra.

Parkkila, E. 2008 b. Ammattirikollisuus leviämässä Suomeen. Keski-suomalainen 29.2.2008, 9

Parkkila, E. 2008 a. Kahden miljardin musta aukko. Keski-suomalainen 29.2.2008, 9.

Peremechenie dlya litsnih tselei 2006. Tamozhnja Rossiskoj Federatsii. Viitattu 2.4.2008. <http://www.customs.ru>.

Pienehkö sivistysanakirja 2007.
<http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/index.html>.

Pihjala J. 1999. Venäjän tulli aikeissa karsia kaksoislaskutuksen. Helsingin Sanomat 1.3.1999. Viitattu 6.3.2008.
<http://www.jamk.fi/kirjasto>, Nelli-portaali, Helsingin Sanomien arkisto.

Rakshit, S. Lounatmaa, P. & Koskela, T. 5.10.2005. Tulliselvitysrikosta koskeva lainsäädäntötyö, kirje dnro 35/850/05. Vastaanottaja J. Törnqvist. Viitattu 30.3.2008. <http://www.hare.vn.fi/>.

Rantala, E. 2006. Ei kai sentään lahjuksia... Uutinen julk. Talouselämän sivustolla 24.10.2006. Viitattu 27.2.2008. <http://www.talouselama.fi>

Rantala E. Kaksoislaskutus vähentynyt selvästi. Talouselämän sivustolla 11.4.2007 viitattu 13.3.2008. <http://www.talouselama.fi>.

Reed D. 2007 South of the border. Professional door dealer. Viitattu 13.3.2008
<http://www.professionaldoordealer.com>.

Salmi, H. 1997. Tullipäällikko Fomin ”Se on kaikki kauttakulku tavaraa”, Helsingin Sanomat 11.11.1997. Viitattu 6.3.2008.
<http://www.jamk.fi/kirjasto>, Nelli-portaali, Helsingin Sanomien arkisto.

Savolainen T. 2007. Venäjä maksa NL-velkansa avaruushankkeella. Tekniikka ja Talous, 28.2.2007. Viitattu 22.3.2008. <http://www.tekniikkatalous.fi>.

Sorsa, V-P. Miten yritykset kiertävät veroja? Attac. Viitattu 21.3.2008
<http://www.attac.fi/>, veroparatiisit ja veronkierto.

Suomalainen tietosanakirja. Osa 1. 1988. Toim. Ameryhtymä. Espoo: Weilin+Göös

Sähköisen tullauksen kokeiluhanke pureutuu rikollisuuteen sekä hitaaseen rajaliikenteeseen. 2008. YLE:n uutiset 28.3.2008. Viitattu 28.3.2008. <http://www.yle.fi>.

Tamozhennye tariffy Rossiskoj Federatsii 2007. Tamozhnja Rossiskoj Federatsii. Viitattu 7.3.2008. <http://www.customs.ru>.

Tullin toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2009–2012. Tullihallitus 1.11.2007. Viitattu 22.3.2008. <http://www.tulli.fi>.

Uotila P. 2001. Transitoliikenne Venäjälle kasvoi kapasiteetin rajoille. Kauppalehti 11.1.2001. Viitattu 22.3.2008. <http://www.kauppalehti.fi>.

Venäjän liiketoiminnan perusopas. 2007. Suomalais-Venäläinen kauppakamari. Helsinki:SVKK.

Virheä linja. 2008. Tullin sivut. Viitattu 08.03.2008.

[Http://www.tulli.fi](http://www.tulli.fi), sähköinen asiointi

Ylönen, M. Miksi veroparatiisit ovat ongelma? Attac. Viitattu 21.3.2008

[Http://www.attac.fi/](http://www.attac.fi/), veroparatiisit ja veronkierto.

LIITTEET

Liite 1. Sähköpostitse tehty haastattelu

Milloin ensimmäisen kerran havaitsitte työssänne kaksoislaskutus käytännön?

Millaista kehitystä on mielestänne kaksoislaskutuksessa tapahtunut 1990-luvun alusta näihin päiviin?

Mitkä ovat kaksoislaskutuksen yleisimmät ilmenemismuodot nykyisin?

Mikä merkitys kaksoislaskutuksen sallimisella on Suomen ulkomaankaupalle?

Kuinka iso vaikutus on 50kg verottomilla kuljetuksilla (ns. kilotytöt) Venäjän tuontiin arvionne mukaan?

Onko ajallisesti Venäjältä tulevien kaksoislaskutusta koskevien virka-apupyyntöjen määrissä tapahtunut muutoksia?

Onko tiedossanne, että Venäjän tullissa olisi tehty korruptioon ja kaksoislaskutukseen liittyviä virasta irtisanomisia?

Putin määräsi toukokuussa 2006 Venäjän tullilaitoksen suoraan hallituksen alaisuuteen. Miten tämä mielestänne vaikuttaa korruption vastaiseen työhön Venäjän tullissa?

Tilastojen mukaan Suomen Venäjälle viennin ja Venäjän Suomesta tuonnin erot ovat kasvaneet viime vuosien aikana. Mitkä ovat mielestänne suurimmat syyt tähän?

Miten kaksoislaskutus hoidetaan venäläisessä kirjanpidossa lailliseksi toiminnaksi?

Miten veroparatiisit liittyvät kaksoislaskutukseen?

Kuinka suuri ongelma nykyisin on pääomien ulkomaille pakeneminen ja kuinka kaksoislaskutus siihen vaikuttaa?

Lisääkö transit-liikenne väärinkäytöksiä tullauksissa?

Miten kaksoislaskutus saataisiin kitkettyä Venäjän kaupasta?

Ilmeneekö kaksoislaskutusta muidenkin maiden välillä (Esim. USA ja Meksiko)?